

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА "ОБЛІК І АУДИТ"

галузь знань: 07 "Управління та адміністрування"

спеціальність: 071 "Облік і оподаткування"

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**ОБЛІК І АНАЛІЗ ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ
ГОСПОДАРСТВ**

здобувача: Глухманюк Ірина Геннадіївна

Науковий керівник: д.е.н., професор Шигун М.М.

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

В.о. завідувача кафедри: к.е.н., доцент Цятковська О.В.

Київ – 2024

РЕФЕРАТ

Робота містить 94 сторінки, 15 таблиць, 9 рисунків, список використаних джерел містить 58 найменування, додатки.

Тема кваліфікаційної магістерської роботи: «Облік і аналіз основної діяльності фермерських господарств».

Об'єктом роботи виступає система обліку і аналізу основної діяльності фермерських господарств.

Предметом роботи є теоретико-методичні та організаційно-практичні засади обліку і аналізу основної діяльності фермерських господарств.

Мета дослідження в даній роботі є удосконалення теоретико-методичних та організаційно-практичних аспектів обліку і аналізу основної діяльності фермерських господарств в умовах поствоєнного відновлення України.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачається виконати наступні завдання:

- розкрити сутність організаційно-правової форми як селянське фермерське господарство, порядок його утворення та здійснення діяльності;
- дослідити та охарактеризувати роль фермерських господарств в економіці України;
- дослідити проблеми побудови обліку та аналізу на фермерських господарствах України;
- проаналізувати облікову політику у обраному фермерському господарстві;
- дослідити особливості ведення обліку на фермерських господарствах;
- дослідити методику складання фінансової звітності фермерського господарства;
- розробити рекомендації по вдосконалення та комп'ютеризації обліку та аналізу діяльності фермерського господарства;
- розробити шляхи вдосконалення методичних підходів аналізу діяльності фермерських господарств;
- розробити напрямки вдосконалення діяльності фермерських господарств в умовах поствоєнного відновлення України.

Інформаційну базу виконаної кваліфікаційної магістерської роботи становили: джерела, що відображують практику роботи у сфері побудови обліку та звітності у фермерських господарствах; матеріали, оприлюднені у монографіях, наукових та аналітичних статтях, періодичних виданнях, мережі Інтернет, тощо; звітні та облікові дані досліджуваного підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів під час написання магістерської роботи полягає у розробці методологічних підходів і практичних рекомендацій з удосконалення обліку та проведення аналізу основної діяльності фермерського господарства, що сприятиме подальшому вдосконаленню бухгалтерського обліку та будуть корисними для реалізації в Україні.

За результатами проведеного дослідження було опубліковано статтю «Фермерське господарства в умовах поствоєнного відновлення України» в збірнику матеріалів ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої 65-й річниці Факультету обліку та податкового менеджменту; 24 квітня 2024 – К.: КНЕУ, 2024. – 219 с.

DOI: https://drive.google.com/file/d/1hgj8FDOEAjbH_He069IppX1xZg5dEArp/view

Робота складається із вступу, трьох розділів, списку використаної літератури та додатків.

Рік написання дипломної роботи – 2024.

Рік захисту дипломної роботи – 2024.

Ключові слова: фермерське господарство, облікова політика, синтетичний облік, аналітичний облік, комп'ютеризація обліку та аналізу діяльності фермерського господарства, фінансова звітність фермерського господарства, система обліку, аналіз господарської діяльності.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ.....	8
1.1 Роль фермерських господарств в економіці України	8
1.2 Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку у фермерських господарствах	17
1.3 Проблеми обліку та аналізу основної діяльності фермерських господарств в наукових працях	25
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ.....	34
2.1 Облікова політика фермерського господарства	34
2.2 Синтетичний та аналітичний облік діяльності фермерського господарства	41
2.3 Методика складання і подання фінансової звітності фермерського господарства.....	49
2.4 Напрями комп'ютеризації обліку діяльності фермерських господарств.....	56
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ	64
3.1 Методичні підходи до аналізу діяльності фермерських господарств....	64
3.2 Напрямки вдосконалення діяльності фермерських господарств в умовах поствоєнного відновлення України	76
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ	98

ВСТУП

Фермерські господарства складають важливу частину економіки України і його розвиток та відродження є національно важливим завданням. Процеси глобалізації аграрного сектора економіки стали причиною перешкод та проблем розвитку фермерських господарств. В першу чергу, це технічне забезпечення, знижені ціни власної продукції, ускладнення ринку збуту та реалізації продукції. Для розвитку фермерських господарств потрібно здійснити пошук нових підходів для побудови організаційно-економічного механізму їх функціонування. Причиною цього є те, що дієвий розвиток фермерських господарств залежить від організації обліку та аналізу основної діяльності господарства.

Для того щоб вирішити перешкоди, які стоять на шляху до розвитку фермерських господарств в такий важкий час, потрібно створити належну державну підтримку, одна з яких це державні кредити, які дадуть змогу нашим фермерам здійснити посівну під час воєнного стану, також потрібно збільшити кількість робочих місць, підвищити рівень доходів сільського населення та сприяти зростанню економічної ефективності національного виробництва.

Сільськогосподарські підприємства пройшли через численні реорганізації, що призвели до формування різних організаційно-правових форм господарювання. Серед них особливе місце займають фермерські господарства, які є типовими представниками малого бізнесу в аграрному секторі. Ці господарства мають свої специфічні риси – від формування ресурсів і капіталу до організації бухгалтерського обліку та проведення аналізу. Проблеми розвитку фермерських господарств, обліку та аналізу діяльності досліджували такі науковці, як: В. Моссаковський, Т. Кононенко, О. Бородін, В. Сопко, В. Юрчишин, О. Сокол, Б. Кузьмінський, П. Хомин, Є. Калюга, О. Маслак, М. Шульський, М. Лобас, А. Македонський, Д. Беляєв, О. Грищенко, Я. Сосницька, М. Янків, О. Ковалів, В. Горьовий, Л. Гнатишин та ін.

Ці автори значно сприяли розвитку практики обліку та організації діяльності у фермерських господарствах. Зате низка питань, пов'язаних із веденням бухгалтерського обліку та аналізом основної діяльності фермерських господарств у контексті поствоєнного відновлення України, залишається недостатньо висвітленою та потребує подальшого дослідження.

У магістерській роботі розглядаються питання організації обліку та аналізу основної діяльності фермерських господарств з урахуванням масштабів їхньої діяльності, специфіки технологічних процесів і організації виробництва, особливостей постачання ресурсів і реалізації сільськогосподарської продукції. Також досліджується порядок визначення фінансових результатів та складання звітності з урахуванням сучасних умов в Україні і перспектив розвитку цієї форми господарювання.

Мета дослідження в даній роботі є удосконалення теоретико-методичних та організаційно-практичних аспектів обліку і аналізу основної діяльності фермерських господарств в умовах поствоєнного відновлення України.

Для досягнення поставленої мети в роботі планується виконання таких завдань:

- визначити сутність організаційно-правової форми селянського (фермерського) господарства, а також розглянути порядок його створення та ведення діяльності;
- проаналізувати роль фермерських господарств в економіці України;
- дослідити особливості організації обліку та аналізу в фермерських господарствах України;
- проаналізувати облікову політику у обраному фермерському господарстві;
- дослідити особливості ведення обліку на фермерських господарствах;
- дослідити методику складання фінансової звітності фермерського господарства;
- розробити рекомендації по вдосконалення та комп'ютеризації обліку та аналізу діяльності фермерського господарства;

- розробити шляхи вдосконалення методичних підходів аналізу діяльності фермерських господарств;
- розробити напрямки вдосконалення діяльності фермерських господарств в умовах поствоєнного відновлення України.

Об'єктом дослідження виступає система обліку і аналізу основної діяльності фермерських господарств

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційно-практичні засади обліку і аналізу основної діяльності фермерських господарств.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження слугують комплекс методів, прийомів і принципів наукового пізнання, ключові положення праць українських і зарубіжних науковців з питань розвитку фермерських господарств, а також законодавчі й нормативні акти України, що регулюють діяльність селянських фермерських господарств. У магістерській роботі були застосовані такі методи дослідження : статистичний аналіз – для оцінки динаміки, структури та результативності розвитку фермерських господарств; групування – для визначення впливу різних чинників на ефективність виробництва продукції рослинництва; системний підхід – для вивчення взаємозв'язків між явищами та процесами у системі забезпечення ефективного розвитку фермерських господарств; порівняльний метод – для аналізу економічних процесів виробництва сільськогосподарської продукції в різні періоди та виявлення причинно-наслідкових зв'язків; розрахунковий, порівняльний і графічний методи – для аналізу стану та тенденцій розвитку фермерських господарств, а також для наочного представлення отриманих результатів; економіко-математичний метод – для створення моделей оптимізації виробничих показників фермерських господарств; метод експертних оцінок – для визначення ключових факторів, що впливають на забезпечення ефективного розвитку фермерства; розрахунково-конструктивний та експериментальний методи – для розробки заходів державного регулювання розвитку фермерських господарств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в дослідженні теоретико-методичних та організаційно-практичних аспектів обліку й аналізу основної діяльності фермерських господарств у контексті поствоєнного відновлення України. Основні наукові результати, які відображають новизну дослідження, включають:

- розкрито роль фермерських господарств в економіці України, які є важливою складовою аграрного сектора та ефективним інструментом відновлення економіки, сприяючи підвищенню рівня зайнятості, зростанню доходів сільського населення та залученню інвестицій у аграрне виробництво;
- удосконалено облік основної діяльності фермерського господарства, що забезпечує контроль за собівартістю виробництва, дозволяє виявляти непередбачені відхилення та оперативно ухвалювати ефективні рішення.;
- знайшла подальший розвиток методика складання і подання звітності фермерського господарства, що створить сприятливі умови для підвищення продуктивності, ефективності та транспарентності його діяльності, сприяючи взаємодії з іншими суб'єктами аграрного ринку;
- проведено аналіз діяльності фермерського господарства на основі ФГ «Вікторія», щодо обсягів виробництва продукції, розміру отриманого прибутку та рівня рентабельності, що дозволило всебічно оцінити рівень розвитку господарства;
- розроблено рекомендації щодо впровадження комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку та контролю витрат, виробництва і реалізації продукції у ФГ «Вікторія», з урахуванням сучасних технологічних можливостей.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів під час написання магістерської роботи полягає у розробці методологічних підходів і практичних рекомендацій з удосконалення обліку та проведення аналізу основної діяльності фермерського господарства, що сприятиме подальшому вдосконаленню бухгалтерського обліку та будуть корисними для реалізації в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

1.1 Роль фермерських господарств в економіці України

Україна традиційно має потужне сільське господарство, що пояснюється наявністю великих площ родючих земель, серед яких найбільш цінними є чорноземи, достатнього рівня зволоження на більшій частині території країни та сприятливими агрокліматичними умовами вирощування більшості сільськогосподарських культур помірної кліматичної зони. За останнє десятиліття роль агропромислового комплексу (АПК) в економіці України суттєво зросла. Адже після втрати у 2014 році частини промисловості Донбасу, а особливо металургійної та хімічної промисловості, частка АПК в українському експорті почала зростати. Адже металургія та хімічна промисловість втратили значну частину виробничих потужностей та конкурентних переваг у вигляді дешевої сировини та палива. В цих умовах саме АПК став драйвером зростання економіки у 2014-2021 роках, забезпечуючи зростання експортних поставок.

Головною частиною агропромислового комплексу виступає сільське господарство, яке є базовою галуззю АПК, забезпечує виробництво продукції, яка в подальшому переробляється на підприємствах харчової промисловості, реалізується через торгову мережу, постачається на експорт. Також сільське господарство є споживачем таких видів продукції, як мінеральні добрива, сільськогосподарська хімія, паливно-мастильні матеріали та сільськогосподарська техніка. Від стану та рівня розвитку сільського господарства залежить ефективність діяльність всього АПК в цілому, а також експортні можливості з експорту продукції АПК в інші країни.

Сільське господарство можна поділити на товарне та дрібнотоварне. До товарного сектору сільського господарства відносяться підприємства та фермерські господарства, які виробляють сільськогосподарську продукцію з метою реалізації її на ринку. До дрібнотоварного сектору відносяться підсобні господарства населення, які спрямовані переважно на задоволення власних потреб населення та на реалізацію надлишків продукції. Схематично сектори сільського господарства за розмірами та ступенем товарності продукції можна навести наступним чином (рис. 1.1).

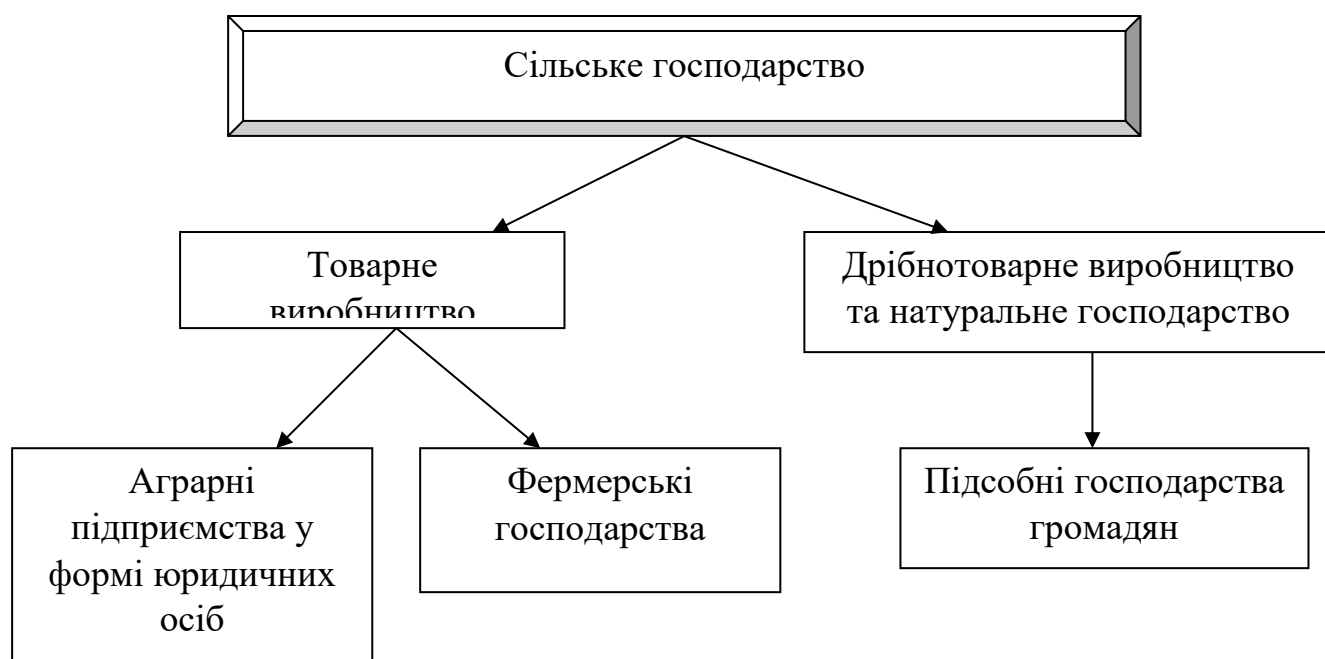

Рисунок 1.1 – Сектори сільського господарства України

Джерело: складено автором на основі [39]

Найбільшим ступенем товарності відрізняються великі аграрні підприємства, в яких працюють сотні людей та які обробляють десятки тисяч гектарів землі. Такі великі господарства є спеціалізованими та виробляють, як правило, зернові та олійні культури на реалізацію. При цьому великі компанії можуть собі дозволити реалізовувати продукцію не тільки на внутрішньому, але й на зовнішньому ринку, оскільки, як правило входять до складу аграрних ТНК або формують потужні групи компаній з власною інфраструктурою та налагодженими зв'язками з зарубіжними компаніями-покупцями. Серед аграрних підприємств теж існує поділ на малі та середні за розмірами підприємства та великі аграрні холдинги. Середні та малі

компанії працюють, як правило в одному регіоні та на локальному ринку. Великі аграрні холдинги виробляють продукцію для реалізації на всій території України, мають свої філії та представництва в різних регіонах, в їх розпорядженні перебувають десятки, а іноді навіть сотні тисяч гектарів сільськогосподарських земель [43].

Найменшим ступенем товарності відрізняються підсобні господарства громадян. Деякі з них взагалі виробляють сільськогосподарську продукцію саме для особистого споживання, тобто є прикладом натурального господарства, коли вся продукція споживається всередині самого господарства. Також частина підсобних господарств виробляє частину продукції для власного споживання, а частину для продажу на ринку. При цьому чим ближче підсобне господарство знаходиться до великих або середніх міст, де існує значний ринок збуту з високими цінами на продукцію сільського господарства, тим більша частина господарств виробляє продукцію на продаж. При цьому слід зауважити, що громадяни, які вирощують продукцію на власних підсобних господарствах не зареєстровані в якості підприємців, реалізують продукцію на ринках в якості фізичних осіб, мають незначний розмір землі в розпорядженні, тому займаються виробництвом працевідатської продукції, наприклад, овочів, фруктів та ягід, продуктів тваринництва тощо.

Фермерські господарства за рівнем товарності та розмірами господарств займають проміжне положення між аграрними підприємствами та підсобними господарствами громадян. По-перше, фермерські господарства – це теж підприємства, які оформлені або як юридичні особи або як фізичні особи-підприємці. Вони виробляють більшу частину продукції для реалізації на ринку, метою їх діяльності є отримання прибутку. По-друге, фермерські господарства засновані на праці самого фермера та членів його родини, які є учасниками такого фермерського господарства. Крім фермера та його родини, в якості робочої фермерське господарство може залучати сторонніх працівників лише на сезонні роботи. З іншого боку, обсяг оброблюваної землі фермерським господарством не обмежується, тому фермерські господарства можуть бути різними за розмірами.

Ступінь товарності фермерського господарства набагато вищий, ніж у підсобних господарствах громадян, але нижчий, ніж у аграрних підприємств, оскільки частину вирощеної продукції споживає фермер та члени його родини, а також частина виробленої продукції споживається всередині фермерського господарства в якості проміжної продукції, наприклад, вирощене зерно може використовуватись для відгодівлі худоби та птиці, натуральні добрива можуть використовуватись всередині господарства.

Але значення фермерських господарств для економіки та суспільства в цілому не обмежується лише участю у виробництві сільськогосподарської продукції. Значення фермерських господарств можна визначити через їх функції (рис. 1.2).

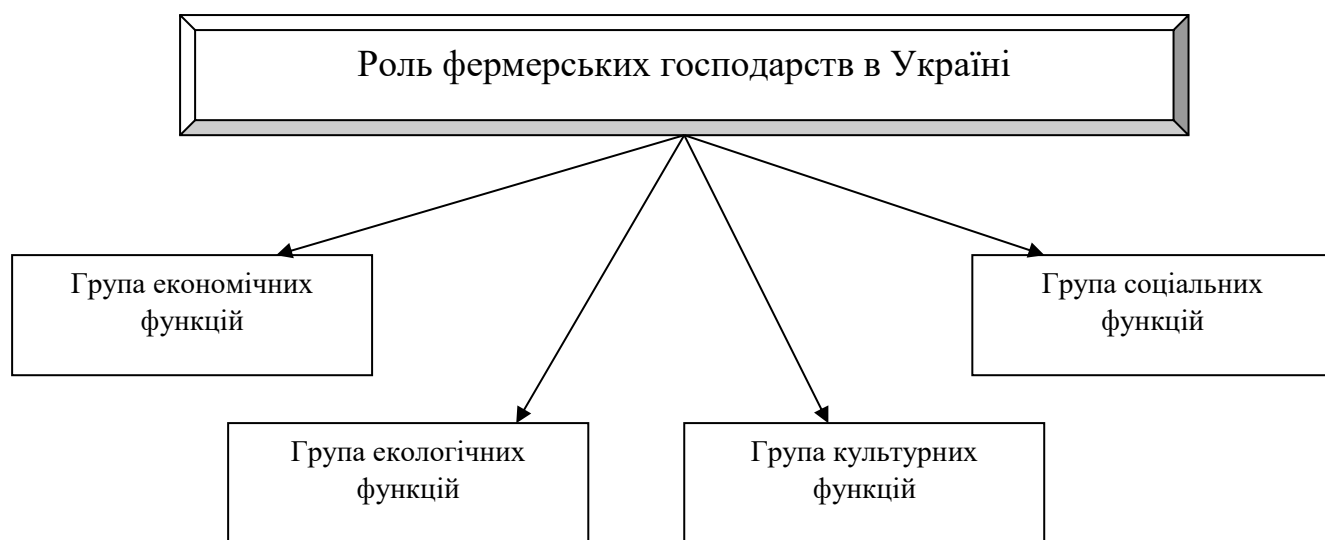

Рисунок 1.2 – Основні групи функцій фермерських господарств в Україні

Джерело: складено автором на основі [43]

На рисунку 1.2 можна побачити, що фермерські господарства виконують чотири основні групи функцій. Розглянемо більш детально кожну групу функцій.

Економічна група функцій фермерських господарств найбільш важлива для суспільства. По-перше, фермерські господарства виробляють значну частину продукції сільського господарства в Україні. По-друге, саме фермерські господарства створюють конкурентний ринок в сільськогосподарській галузі, оскільки представляють велику кількість відносно дрібних підприємств. За відсутності великої кількості дрібних фермерських господарств, на ринку

сільськогосподарської продукції утворилась б олігополія, оскільки ведучі позиції захопили б великі аграрні холдинги, а відносно дрібні підприємства приєднувались би до цих холдингів або були настільки незначними, що не змогли б вплинути на ринок. При цьому фермерські господарства впливають на конкуренцію не тільки на ринку продукції сільського господарства, але й на ринку праці, оскільки великі аграрні підприємства мають враховувати, що сільське населення має альтернативу роботі на великих підприємствах, тому будуть підвищувати заробітну плату найманих працівників, щоб конкурувати з фермерськими господарствами. Також фермерські господарства сприяють конкуренції на ринку оренди землі. По-третє, фермерські господарства виробляють продукцію та займаються діяльністю на тих сегментах ринку та ринкових нішах, де діяльність великих підприємств економічно не вигідна або неприваблива. Це стосується виробництва меду, окремих видів сільськогосподарських культур та свійських тварин, наприклад, кролів. По-четверте, фермерські господарства мають меншу середню площу земель у користуванні, а отже, часто забезпечують більш інтенсивне ведення господарства, займаючись більш глибокою переробкою своєї продукції або вирощуючи культури, які забезпечують хоча вищу працє місткість, але і вищу вартість врожаю з одного гектару площі. На жаль, в Україні саме функція інтенсифікації використання землі та збільшення вартості продукції сільського господарства з гектару площі сільськогосподарських угідь та глибини переробки продукції сільського господарства завдяки фермерським господарствам слабо розвинена. Адже українські фермерські господарства рідко займаються самостійною переробкою сільськогосподарської сировини та слабо представлені у тваринництві, яке забезпечує підвищення доданої вартості продукції сільського господарства на одиницю площі [21].

Група екологічних функцій фермерських господарств полягає у тому, що фермерські господарства забезпечують раціональне використання природних ресурсів, бережуть довкілля шляхом правильного використання мінеральних добрив та засобів сільськогосподарської хімії. Це пояснюється тим, що фермери та

члени їх родин проживають переважно недалеко від оброблюваних земель, а отже, більш занепокоєні станом довкілля в місцях свого проживання. Крім того, саме фермери є виробниками екологічно чистих видів сільськогосподарської продукції, яка не містить сторонніх хімічних речовин за рахунок відмови від використання шкідливих засобів захисту рослин, гормонів росту для тварин, використання традиційних методів вирощування свійських тварин тощо.

Група культурних функцій, які виконують фермерські господарства полягає у збереженні традицій українського селянства, традиційних способів та технологій ведення сільського господарства, збереження культурної спадщини. Тому фермерські господарства, учасники яких самі проживають в селі та надають роботу сільським жителям, забезпечують збереження культурних традицій сільського населення. Збереження культурних традицій українського селянства вкрай необхідне, оскільки тенденції до скорочення чисельності та частки сільського населення веде до поступового зникнення сільської культури в Україні, а саме сільська культура є глибинним стрижнем культури відповідного народу. Поява та розвиток великих сільськогосподарських підприємств призводить до індустріалізації сільського господарства, тобто до перетворення селян на сільськогосподарських робітників, на широке провадження механізованої та автоматизованої праці, що зменшує потребу сільського господарства у робочих руках. Крім того, значна частина робіт у сільському господарстві стає сезонною, наприклад, польові роботи та збір врожаю. Це призводить до того, що сільськогосподарські робітники великих аграрних компаній працюють вахтовим методом у сезон, а у інший час проживають у містах та селищах міського типу. Внаслідок цього потреба у працівниках сільського господарства, які проживають на селі зменшується, жителі сіл все більш переїжджають у міста. Міська культура досить суттєво відрізняється від сільської, внаслідок чого цілий шар української культури, а саме сільська культура, поступово зникає.

Виконання культурної функції фермерськими господарствами може бути вигідним. Так, останнім часом розвивається аграрний туризм, коли жителям міст

пропонують туристичні поїздки в села, де вони можуть познайомитись з сільським побутом, прийняти участь в сільськогосподарських роботах, культурних обрядах, приготуванні їжі. Також туристам пропонують поїздки на конях, можливість доглядати за сільськогосподарськими тваринами тощо. Таким чином, збережені сільські культурні традиції та звичаї можуть стати непоганим ресурсом для розвитку сільського туризму в країні.

Соціальна група функцій фермерських господарств полягає у тому, що фермерські господарства сприяють формуванню середнього класу в сільській місцевості, тобто людей, які є дрібними власниками бізнесу та інших активів. Це важливо з того боку, що сприяє збереженню сіл, адже при зубожінні сіл та неможливості знайти там роботу, яка б забезпечувала достойний рівень життя, більшість населення сіл виїжджають у міста та за кордон в пошуках роботи, що веде до зменшення населення в селах, а іноді до повного вимирання сіл. Фермери, ж залишаються у селах, оскільки там знаходиться їх власність та бізнес. Вони також сприяють створенню робочих місць у селах, а отримуючи значні доходи, сприяють підтриманню пристойного рівня життя в селі.

Важливість формування середнього класу в селі полягає у тому, що воно протидіє процесу поляризації суспільства, тобто розмежуванню на відносно невелику частку надмірно багатих, які становлять декілька відсотків населення та на всіх інших, які є надмірно бідними. Поляризація суспільства, що призводить до зростання соціальної напруги у суспільстві, що може сприяти безладам, страйкам та навіть може призвести до політичної нестабільності в країні в цілому. Таким чином, соціальне значення фермерських господарств полягає у забезпеченні справедливої соціальної структури населення країни, особливо на селі, а також у забезпеченні соціальної стабільності суспільства в цілому. У тих країнах та регіонах, де частка фермерських господарств у кількості сільськогосподарських підприємств та у виробництві продукції низька, у аграрному секторі переважають великі аграрні компанії, латифундії, що веде до зубожіння маси селян та виключення їх з активного економічного життя країни. А в цілому це веде до

високої соціальної та політичної нестабільності та уповільнення темпів економічного зростання. Прикладом такого регіону є Південна Америка, де частка фермерських господарств у сільському господарстві найменша серед всіх інших регіонів світу.

В Україні на даний момент триває становлення фермерських господарств, вони ще не посіли того місця в структурі агропромислового комплексу, яке б забезпечувало їх стабільну роль в економіці країни. Розглянемо зміну кількості фермерських господарств в Україні у 2014-2022 роках (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Кількість зареєстрованих фермерських господарств в Україні у 2014-2022 рр.

Рік	Кількість фермерських господарств, одиниць	Абсолютна зміна кількості господарств, +/-	Темп приросту, %
2014	49169	-	-
2015	47356	-1813	-3,69
2016	43743	-3613	-7,63
2017	44409	666	1,52
2018	45035	626	1,41
2019	45654	619	1,37
2020	46929	1275	2,79
2021	47803	874	1,86
2022	48868	1065	2,23

Джерело: складено автором на основі [14]

Відповідно до таблиці 1.1, за період 2014-2022 років, велика частина фермерських господарств була у 2014 році. У 2015-2016 роках через наслідки політичної та економічної кризи в Україні, кількість фермерських господарств скорочувалась, у 2016 році було досягнуто мінімальної кількості господарств у 43743 одиниці. У 2017-2022 роках відбувається поступове зростання кількості фермерських господарств разом з відновленням української економіки в цілому. Зростання кількості фермерських господарств у 2017-2022 роках було повільнішим за їх зменшення у 2015-2016 роках, тому навіть у 2022 році кількість фермерських господарств в Україні не досягла показника 2014 року.

В цілому кількість фермерських господарств в Україні відносно невелика порівняно з сільським населенням, але слід зауважити, що не кожен мешканець села може стати фермером через обмеження у працездатності, фінансових можливостях

та доступі до землі. Пояснити відносно слабкий розвиток фермерського руху в Україні можна тим, що частина селян, які займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, роблять це як незареєстровані фізичні особи. Різниця між дрібним фермерським господарством та підсобним господарством селянина, який виробляє продукцію для продажу на ринку дуже незначна та полягає в основному у тому, що селянин не зареєстрований в якості фермера. Отже, підсобні селянські господарства можна розглядати як приховані фермерські господарства та як резерв для зростання кількості господарств в найближчому майбутньому. З такої точки зору, можна об'єднати фермерські господарства та підсобні господарства селян. Агробізнес, тобто великі аграрні підприємства, контролюють 53,9% орних земель в Україні та забезпечують 54,5% валової продукції сільського господарства в Україні. Фермерські та особисті селянські господарства обробляють 46,1% орних земель та забезпечують 45,5% валової продукції сільського господарства [14].

1.2 Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку у фермерських господарствах

Визначальним нормативним документом, який встановлює особливості оформлення та діяльності фермерського господарства виступає Закон України «Про фермерське господарство». Відповідно до цього закону, фермерське господарство є формою підприємницької діяльності, яку здійснюють громадяни, зацікавлені у виробництві товарної сільськогосподарської продукції, її переробці та реалізації з метою отримання прибутку. Діяльність здійснюється на земельних ділянках, що перебувають у їхній власності або користуванні, зокрема на умовах оренди, і призначені для ведення фермерської діяльності, товарного сільськогосподарського виробництва або особистого підсобного господарства. [42].

Фермерське господарство може бути засноване одним або кількома громадянами України, які досягли віку 18-річного. У разі, якщо фермерське господарство створюється декількома громадянами України, вони мають бути родичами або членами однієї родини. За умови, що до родичів відносяться не тільки безпосередньо члени родини та родичі першого рівня спорідненості, але й родичі другого рівня спорідненості, тобто дядьки та тітки, двоюрідні брати та сестри, то в такому випадку фермерське господарство може мати значну чисельність учасників та працівників. Також важливо, що у разі заснування фермерського господарства чоловіком та жінкою, до членів родини, які можуть бути членами фермерського господарства, відносяться як родичі чоловіка, так і жінки. Це суттєво розширює можливості для фермерського господарства з залучення робочої сили. Всі фермерські господарства поділяються на наступні:

1) Фермерське господарство без створення юридичної особи. Тобто в такому випадку господарство працює як фізична особа підприємець, не створюючи юридичної особи.

2) Фермерське господарство зі створенням юридичної особи, у якій працюють лише члени родини фермера.

3) Фермерське господарство зі створенням юридичної особи, у якій крім членів родини фермера працюють також сезонні працівники відповідної спеціальності [42].

Розглянемо особливості фермерського господарства, які відрізняють його від інших форм підприємницької діяльності (рис. 1.3).

Рисунок 1.3 – Особливі риси фермерського господарства порівняно з іншими формами підприємницької діяльності

Джерело: складено автором на основі [15]

Те, що фермерське господарство є сільськогосподарським підприємством, впливає на оподаткування такого підприємства та особливості ведення господарських операцій та ведення бухгалтерського обліку. Визначення сільськогосподарського підприємства міститься у Податковому кодексі України. Згідно визначенню, сільськогосподарське підприємство – це юридична особа, основною діяльністю якої є виробництво та переробка сільськогосподарської продукції, при цьому дохід від її реалізації становить щонайменше 50% від загального обсягу виручки [38]. Особливість сільськогосподарського підприємства полягає в тому, що сільськогосподарські підприємства мають право на спрощене оподаткування за 4 групою єдиного податку незалежно від організаційно-правової форми підприємства. Обмеженням для підприємств у формі юридичних осіб, які претендують на оподаткування єдиним податком є вимога, щоб не менше 75% валової продукції такого підприємства становили сільськогосподарські товари.

Те, що фермерське господарство є родинним підприємством означає, що учасниками та постійними працівниками у фермерському господарстві можуть

бути лише члени родини фермера та його дружини (чоловіка). Фермерське господарство, яке організоване у формі юридичної особи може наймати сторонніх працівників лише для виконання сезонних робіт. А отже, всі постійні працівники господарства мають складатись з самого фермера та членів його родини та близьких родичів. Це суттєво обмежує фермерське господарство у тих сферах діяльності, де потрібно залучення спеціалістів. Так, хоча члени фермерського господарства знаються на сільському господарстві, оскільки живуть у селі та мають у розпорядженні землю, а отже, з дитинства займаються сільським господарством, але окремі функції вони можуть виконувати гірше, ніж професіонали. Це стосується в тому числі бухгалтерського обліку, оскільки в родині фермера може не виявитись кваліфікованого бухгалтера. Це породжує необхідність ведення бухгалтерського обліку у фермерському господарстві за спрощеною схемою та потребує навчання одного з членів фермерського господарства принаймні азам бухгалтерської науки.

Члени фермерського господарства можуть бути лише громадянами України, тобто до фермерського господарства неможливо залучити іноземних учасників, навіть якщо вони є родичами фермера.

Фермерське господарство здійснюється на професійній основі, тобто всі члени фермерського господарства мають бути професіоналами у сфері сільського господарства, адже саме сільське господарство є основним видом діяльності фермерського господарства.

Фермерське господарство отримує державну підтримку. Державна підтримка фермерських господарств пояснюється тим, що фермерські господарства виконують важливі соціально-економічні функції у суспільстві, тому держава зацікавлена у існуванні сильного прошарку фермерів. Але це також означає, що до фермерських господарств будуть ставитись певні вимоги з боку державних органів, щоб запобігти шахрайству та забезпечити цільове використання допомоги, яка виділяється фермерським господарствам.

На ведення господарської діяльності та бухгалтерського обліку фермерських господарств впливає також Господарський кодекс України, адже він регулює

відносини між підприємствами в процесі господарської діяльності. Таким чином, Господарський кодекс України встановлює засади господарської діяльності фермерських господарств, відносини фермерських господарств з іншими підприємствами та між собою [10].

Земельний кодекс України врегульовує питання користування землею в процесі створення та діяльності фермерських господарств. Це є досить суттєвим аспектом у діяльності фермерських господарств, оскільки учасники фермерського господарства вносять в якості внесків при створенні фермерського господарства не саму землю сільськогосподарського призначення, а лише право користування нею, що потребує правильного відображення операцій із цими активами у бухгалтерському обліку. До того ж Земельний кодекс України врегульовує відносини з оренди земельних ділянок фермерським господарством у інших фізичних осіб.

Також ведення бухгалтерського обліку у фермерських господарствах регулюється Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку та галузевими та відомчими інструкціями, нормативними актами Кабінету міністрів України, Указами Президента України та іншими нормативними актами. Наведемо основні нормативні акти, які забезпечують та регулюють ведення бухгалтерського обліку у фермерських господарствах (табл. 1.2).

Як можна побачити з таблиці 1.2, нормативно-правові акти за номерами 2-8 встановлюють та регулюють бухгалтерський облік на фермерських господарствах і є загальними для українських підприємств всіх типів та форм власності. А от Закон України «Про фермерське господарство» є специфічним та регулює діяльність саме фермерських господарств, що впливає в тому числі на здійснення бухгалтерського обліку на фермерських господарствах.

Таблиця 1.2 – Нормативно-правові актив, які регулюють та мають вплив на бухгалтерський облік у фермерських господарствах

№ з/п	Нормативно-правовий акт	Значення для обліку у фермерських господарствах
1	2	3
1	Закон України «Про фермерське господарство»	Цей закон визначає статус фермерського господарства, особливості його створення та функціонування, а отже, впливає на ведення ним господарських операцій, а отже, і бухгалтерського обліку
2	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Цей закон є обов'язковим для всіх підприємств України та визначає особливості ведення бухгалтерського обліку та склад фінансової звітності для різних категорій підприємств в Україні
3	Господарський кодекс України	Цей нормативний акт регулює особливості взаємодії фермерських господарств між собою та з іншими типами підприємств
4	Податковий кодекс України	Названий нормативний акт регулює сплату податків фермерськими господарствами, а отже, впливає на облік податків та на податковий облік та звітність фермерських господарств
5	Земельний кодекс України	Регулює відносини щодо оренди землі фермерськими господарствами, а також відносини всередині фермерського господарства між його членами з приводу надання учасниками фермерського господарства права власності на користування земельною ділянкою сільськогосподарського призначення фермерському господарству
6	Цивільний кодекс України	Регулює майнові відносини всередині фермерського господарства між його учасниками, а отже, впливає на облік власного капіталу та розподілу результатів діяльності фермерського господарства між його учасниками
7	Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку	Регулюють облік окремих видів активів та пасивів на підприємствах та складання фінансової звітності
8	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку	Регулюють особливості та правильність застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку фермерськими господарствами
9	Методичні рекомендації з організації та ведення обліку фермерськими господарствами № 189	Встановлює спрощені форми обліку і звітності для фермерських господарств
10	Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів обліку малими підприємствами № 422	Встановлює спрощені облікові реєстри, форми обліку і звітності для малих підприємств, зокрема для малих фермерських господарств

Джерело: складено автором на основі [10, 22, 28, 29, 37, 38, 41, 42]

Особливістю діяльності фермерського господарства є його сімейний характер. При цьому облік у фермерському господарстві може вести керівник такого господарства, член фермерського господарства за дорученням його керівника, спеціаліст-бухгалтер, найнятий фермерським господарством спеціально

для ведення бухгалтерського обліку або бухгалтерська фірма, яка буде вести бухгалтерський облік за договором, укладеним з фермерським господарством. Більшість фермерських господарств – це невеликі підприємства, тому вони не мають змоги наймати бухгалтерську фірму для ведення бухгалтерського обліку, таке можуть собі дозволити лише середні та великі за обсягами фермерські господарства. Для невеликого фермерського господарства навіть найняти професійного бухгалтера – це надто високі витрати. Тому доцільним є передбачити спрощену форму бухгалтерського обліку для невеликих фермерських господарств, а для самих фермерських господарств доцільним є спрямування одного або двох членів фермерського господарства на бухгалтерські курси, щоб самі члени фермерського господарства мали можливість вести бухгалтерський облік.

Згідно з галузевою інструкцією про ведення бухгалтерського обліку, а саме Методичним рекомендаціям № 189, передбачається можливість ведення обліку за різними формами [28]. Таких форм передбачено чотири:

- 1) Облік за простою формою, яка не передбачає ведення подвійного запису.
- 2) Облік за спрощеною формою.
- 3) Облік за спрощеним Планом рахунків бухгалтерського обліку.
- 4) Облік за стандартною формою та Планом рахунків.

Розглянемо ведення бухгалтерського обліку на фермерських господарствах за різними формами обліку. Оскільки ведення бухгалтерського обліку за стандартними формами та Планом рахунків бухгалтерського обліку не відрізняється від ведення обліку на інших підприємствах в економіці країни, то особливо його розглядати немає сенсу. Тому зосередимось на розгляді перших трьох форм ведення обліку на фермерських господарствах.

Облік за простою формою призначається для тих фермерських господарств, які є невеликими за розмірами та на яких працюють лише члени однієї родини першого рівня споріднення. В таких умовах фермерському господарству фінансово важко або навіть неможливо найняти професійного бухгалтера чи бухгалтерську фірму, а бухгалтерський облік мають вести самі

працівники фермерського господарства. Для цього потрібно максимально спростити ведення бухгалтерського обліку, аби його ведення не віднімало занадто багато часу, щоб члени фермерського господарства змогли відносно швидко опанувати його ведення. Проста форма обліку передбачає накопичення облікових даних без ведення подвійного запису. Головним регістром простої форми бухгалтерського обліку є Книга обліку доходів та витрат. У цій Книзі ведеться облік доходів та витрат фермерського господарства шляхом реєстрації первинних документів за видами доходів та витрат та здійснюючи помітки про надходження нарахованих доходів та сплату нарахованих витрат господарства. При цьому перед початком ведення обліку проводиться опис майна господарства, в якому реєструється все майно та всі види зобов'язань господарства на початок діяльності. В процесі здійснення бухгалтерського обліку фермерського господарства за простою формою, економічні результати господарства та баланс складаються в кінці кожного року. Звіт про фінансові результати формується на підставі відомостей Книги обліку доходів та витрат, а баланс здійснюється на підставі даних балансу за попередній рік або опису майна господарства та даних з Книги обліку доходів та витрат, з яких обирається інформація про придбання та реалізацію майна господарства, оплату поставок та надходження доходів та сплату за цими доходами. В цілому проста форма обліку не вимагає глибокої спеціальної підготовки, її ведення просте та зрозуміле для членів фермерського господарства.

Облік за спрощеною системою ведеться з використанням подвійного запису, при цьому основним обліковим регістром за даною формою обліку фермерського господарства виступає Журнал обліку господарських операцій. На підставі Журналу складається Звіт про фінансові результати та Баланс господарства за результатами діяльності протягом року. З метою ведення аналітичного обліку окремих видів активів та пасивів господарства, можливе застосування інших, додаткових регістрів бухгалтерського обліку. Облік за спрощеною системою можуть вести ті фермерські господарства, які мають не більше 10 осіб персоналу. В цілому ведення обліку за спрощеною системою потребує початкових знань з

бухгалтерського обліку, відповідно для його ведення працівникам, які будуть його вести бажано пройти навчання на курсах бухгалтерів.

Ведення обліку за спрощеним планом рахунків ведеться на тих фермерських господарствах, які мають від 10 до 50 працівників. Ведення обліку за цією формою не передбачає жодних особливостей, крім використання спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку. Застосування спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку дозволяє зменшити кількість рахунків та субрахунків, які використовуються для обліку, оскільки для невеликого підприємства не завжди доцільно використання стандартного Плану рахунків. Тобто фермерське господарство, яке використовує спрощений План рахунків, може в якості бухгалтерів використовувати бухгалтерів з низькою кваліфікацією.

Фермерські господарства, які мають чисельність персоналу понад 50 осіб, ведуть бухгалтерський облік своєї діяльності за загальною системою та стандартним Планом рахунків бухгалтерського обліку. Підкреслю те, що фермерські господарства, які мають персоналу понад 50 осіб, зустрічаються досить рідко, оскільки більшість фермерських господарств – це дрібні підприємства.

1.3 Проблеми обліку та аналізу основної діяльності фермерських господарств в наукових працях

Дослідженням проблем обліку та аналізу у фермерських господарствах займається низка українських вчених, наприклад, О. А. Подолянчук, Н. І. Коваль, Н. М. Гудзенко [39], Л. В. Коваль [24], Т. М. Кравцова, О. А. Лук'янчикова, Н. В. Лагодієнко [27], Я. П. Іщенко [23] та інші вітчизняні вчені. Розглянемо більш детально основні напрямки дослідження проблем обліку та аналізу у фермерських господарствах.

Так, О. А. Лук'янчикова у своїх роботах досліджує проблему спрощення обліку у фермерських господарствах, мотивуючи це тим, що фермерські господарства мають витратити на ведення обліку значну частину робочого часу членів фермерського господарства та витратити непропорційно багато ресурсів на забезпечення даного процесу [25]. Також даний автор звертає увагу на проблему недостатньої кваліфікації бухгалтерів, які ведуть бухгалтерський облік у фермерських господарствах. Дана ситуація виникає через те, що часто облік на фермерських господарствах ведуть не професійні бухгалтери, а самі члени фермерського господарства чи його керівники, які не завжди мають спеціальну освіту та потрібну кваліфікацію для ведення обліку. Це призводить до того, що на ведення обліку витрачається непропорційно багато робочого часу, а з іншого боку, часто інформація обліку є неструктурованою та не може ефективно використовуватись для управління фермерським господарством, тобто якість ведення обліку низька, що призводить до проблем з аналізом та прийняттям управлінських рішень у таких господарствах. Знайти кваліфікованого бухгалтера, який погодиться працювати на селі за відносно невисоку заробітну плату досить складно. У своїй роботі О. А. Лук'янчикова [25] пропонує вирішувати дану проблему шляхом спрощення вимог до обліку у фермерських господарствах та одночасно запроваджувати курси підвищення кваліфікації для бухгалтерів, які працюють у фермерських господарствах.

У останніх працях О. А. Подолянчук та Н. І. Коваль основна увага приділяється проблемам обліку та адміністрування податків, які сплачують фермерські господарства [39]. В цілому ідея робіт даних науковців теж полягає у тому, що для забезпечення ефективності фермерського господарства та заохочення сільського населення реєструвати фермерські господарства, необхідно спрощувати систему адміністрування та обліку податків, які сплачує фермерське господарство та спрощувати форми облікової звітності, які фермери мають подавати податковій адміністрації.

О. А. Подолянчук та Н. І. Коваль зазначають, що більша частина фермерських господарств вибирають спрощену систему оподаткування та сплачують єдиний податок за 4 групою разом зі сплатою ПДВ [39]. Оплата єдиного податку за 4 групою дозволяє не сплачувати податок на прибуток, а сплачувати лише податок, який розраховується, виходячи з площі сільськогосподарських земель, які знаходяться у розпорядженні фермерського господарства. Сплата ПДВ необхідна більшості фермерських господарств для забезпечення співробітництва із покупцями, які є юридичними особами, щоб такі покупці мали право на отримання податкового кредиту з ПДВ. Дані автори зазначають, що фермерські господарства, зареєстровані як суб'єкти малого підприємництва мають розраховувати та сплачувати мінімальне податкове зобов'язання, яке запроваджене з метою запобігання шахрайству та ухилення від оподаткування. При цьому для розрахунку мінімального податкового зобов'язання у Податковому кодексі України (ПКУ) передбачені відповідні формули, які є досить складними для фермерів, які не є професійними бухгалтерами або податківцями. На практиці розрахунок мінімального податкового зобов'язання є складним, а електронні сервіси податкової служби їх не спрощують. Отже, автори пропонують спростити розрахунок мінімального податкового зобов'язання для господарств у вигляді суб'єктів малого підприємництва шляхом автоматизації даного процесу на сайті Податкової служби. Це є актуальним, оскільки суб'єкти малого підприємництва самі ведуть свій бухгалтерський та податковий облік, тому не мають достатньо часу та компетенцій для розрахунку складних показників.

Ще одним напрямком полегшення взаємодії фермерських господарств з податковими органами, на думку О. А. Подолянчук та Н. І. Коваль є вдосконалення електронних кабінетів фермерських господарств на порталі Податкової служби [39]. Це стосується вчасного оновлення форм звітності та автоматизація заповнення цих форм, спрощення їх заповнення для фермерів. Це суттєво підвищить ефективність обліку та адміністрування податків фермерських господарств, що важливо в умовах військового стану.

Також О. А. Подолянчук, Н. І. Коваль та Н. М. Гудзенко наводять актуальну інформацію щодо організації та ведення обліку у фермерських господарствах, висвітлюють особливості ведення обліку саме у фермерських господарствах, які пов'язані як з галузевою належністю таких господарств, так і з особливостями організації фермерських господарств [39]. Особливу увагу автори у своєму начальному посібнику приділяють наступним проблемам обліку у фермерських господарствах.

1. Проблема обліку земельних ресурсів у фермерських господарствах. Дана проблема полягає у тому, що земельні ресурси фермерського господарства складаються з двох частин: 1) земельних ділянок учасників фермерського господарства, право користування якими учасники передають фермерському господарству; 2) земельних ділянок, орендованих у фізичних осіб фермерським господарством. Варто підкреслити, що в обох випадках фермерське господарство отримує не самі земельні ділянки у свою власність, а лише право користування земельними ділянками на визначених умовах та на визначений термін. У випадку із земельними ділянками членів фермерського господарства, строк користування землею визначається терміном перебування даної особи у фермерському господарстві або часом існування такого фермерського господарства. У разі ж оренди земельної ділянки, термін користування такою земельною ділянкою визначається терміном дії договору оренди.

2. Проблема обліку трудових ресурсів у фермерських господарствах. Дана проблема полягає в тому, що члени господарства не отримують заробітної плати, а мають право на отримання частини прибутку такого господарства. Але для визначення суми прибутку фермерського господарства, міри участі кожного члена господарства у створенні цього прибутку та його розподілу між учасниками фермерського господарства потрібно застосовувати складні методи розрахунків. У таких умовах важлива довіра учасників фермерського господарства один до одного та до керівника фермерського господарства. Також фермерське господарство має

можливість залучати працівників за трудовими контрактами на сезонні роботи або для виконання спеціальних функцій.

3. Проблема обліку біологічних активів. Дана проблема полягає в тому, що біологічні активи – це живі істоти, рослини або тварини, які перебувають на балансі фермерського господарства. Як усі живі істоти, вони з часом змінюють свої характеристики, такі як вага, продуктивність, а отже, забезпечують різну вигоду та потребують різних витрат. Тому існує проблема бухгалтерської оцінки біологічних активів, які можна оцінювати за справедливою вартістю за балансовою вартістю або за первісною вартістю. Кожен із методів характеризується власними перевагами та недоліками.

Так, оцінка біологічних активів за первісною вартістю означає, що якщо біологічний актив зросте у вазі або продуктивності, а отже, і в ціні, то його бухгалтерська оцінка не буде відповідати фактичній вартості такого активу. Використання ж справедливої вартості призводить до необхідності періодичної переоцінки вартості такого біологічного активу, що є досить витратною процедурою для фермерського господарства.

4. Проблема інвентаризації товарно-матеріальних цінностей на фермерському господарстві. Дана проблема полягає в тому, що здійснення інвентаризації потребує витрачання значного людського ресурсу та фінансових витрат. Тобто фермерське господарство не може часто проводити інвентаризацію. Також інвентаризацію окремих активів можливо проводити лише в певні періоди. Наприклад, визначити втрати під час зберігання закладеного у силосні ями силосу можливо лише після того, як цей сило буде вилучено з ям та спрямовано на відгодівлю худоби. З іншого боку, провести інвентаризацію врожаю можна лише після його збирання. Ще однією проблемою інвентаризації є те, що результати проведення інвентаризації залежать від сезону її проведення. Так, інвентаризація, проведена наприкінці осені покаже більший обсяг активів в розпорядженні фермерського господарства, оскільки в такому випадку в його розпорядженні буде весь зібраний врожай, який буде знаходитись на складах господарства. У той же час

інвентаризація, проведена наприкінці весни покаже значно менший обсяг активів, оскільки в цей час насіння буде засіяно, мінеральні добрива витрачені, а врожай ще не отримано.

5. Проблема звітності фермерських господарств. Дана проблема полягає у тому, що фінансова та податкова звітність фермерських господарств є досить об'ємною, а отже, потребує значних витрат часу бухгалтера та середньої кваліфікації бухгалтера. При цьому більшість дрібних фермерських господарств не можуть собі дозволити найняти кваліфікованих бухгалтерів. Тому заповнення форм фінансової та податкової звітності для дрібних фермерських господарств ведуть до зростання витрат господарства або до подання звітності з помилками, що призводить до штрафних санкцій та знову ж таки до зростання витрат фермерського господарства. Дана проблема потребує спрощення форм звітності та надання допомоги фермерським господарствам у складанні звітності.

В цілому початковий посібник О.А. Подолянчук, Н.І. Коваль та Н.М. Гудзенко є досить інформативним, але не враховує умов військового часу, оскільки був виданий ще у 2019 році [39].

У свою чергу, Я.П. Іщенко, Н.Г. Здирко, О.С. Мельник досліджують проблеми обліку витрат на фермерських господарствах [23]. При цьому ці автори вивчають проблему як правового забезпечення обліку витрат на фермерському господарстві, так і організацію обліку витрат у фермерських господарствах. Проблема обліку витрат фермерських господарств досить актуальна, оскільки саме облік є визначальним для обліку фермерського господарства в цілому. Облік доходів та надходжень грошових коштів на фермерському господарстві відносно простий, оскільки переважний обсяг доходів фермерське господарство отримує шляхом реалізації продукції покупцям. А витрати найбільше впливають на формування фінансових результатів, при цьому категорія витрат фермерського господарства є найбільш різномірною, оскільки господарство несе велику кількість витрат, які можна згрупувати за різними ознаками на десяток категорій. Саме за обсягом та структурою витрат відрізняються фермерські господарства різних розмірів та різної

спеціалізації. Проблема обліку витрат фермерського господарства стосується не тільки обліку, але й аналізу діяльності фермерського господарства. Даний факт пояснюється тим, що облікова інформація про витрати є надзвичайно цінною з точки зору аналізу діяльності фермерського господарства. Аналіз витрат господарства та порівняння їх з витратами попередніх періодів, а також з доходами та обсягом продукції фермерського господарства дозволяє отримувати інформацію про результативність та ефективність діяльності фермерського господарства в цілому та окремих напрямків діяльності, вирощування окремих сільськогосподарських культур та виробництва окремих видів продукції. Наприклад, порівняння витрат на вирощування пшениці та кукурудзи з площею під цими культурами та обсягом врожаю дасть змогу оцінити витрати на один гектар відповідних культур, витрати на один центнер вирощеної продукції, а порівняння витрат з доходами від реалізації відповідних культур, дасть змогу оцінити рентабельність вирощування відповідних культур. На основі аналізу витрат фермерського господарства, його керівник може приймати управлінські рішення відносно доцільності та вирощування тих чи інших культур, структури виробництва господарства тощо з метою максимізації прибутку господарства [23, с.124].

Як зазначають Я.П. Іщенко, Н.Г. Здирко, О.С. Мельник у своїх дослідженнях, головними проблемами обліку та аналізу витрат у фермерських господарствах є [23, с. 126]:

1) Низька якість ведення обліку витрат, що пояснюється низьким рівнем кваліфікації бухгалтерів у фермерських господарствах. Особливо відмічено проблему низької якості обліку витрат в процесі діяльності на відокремлених ділянках, наприклад, в полі, оскільки ці витрати реєструють звичайні працівники фермерського господарства, які не мають відповідних знань та навичок.

2) Недостатній рівень використання керівниками фермерських господарств облікової інформації відносно витрат. При цьому при прийнятті управлінських рішень, керівники фермерських господарств більше спираються на оперативну

інформацію, отриману в усному або письмовому спілкуванні з іншими учасниками господарства. Така оперативна інформація має значно нижчу цінність, ніж впорядкована та згрупована облікова інформація відносно витрат. Оперативна інформація, отримана від інших працівників фермерського господарства може бути неповною, недостовірною або потребувати уточнення, тому і рішення, які приймаються на основі оперативної інформації будуть менш якісними, ніж ті, які приймаються на основі даних обліку витрат.

Також у роботах Я.П. Іщенко, Н.Г. Здирко зачіпаються проблеми обліку у фермерських господарствах під час дії воєнного стану та широкомасштабних військових дій на території України [23, с. 127]. Автори зазначають, що під час воєнного стану фермерські господарства потребують державної підтримки. При цьому потрібна не стільки фінансова підтримка фермерських господарств, скільки допомога у веденні господарства, вирішенні деяких адміністративних та організаційних питань ведення фермерського господарства. Зокрема, фермерські господарства потребують спрощення розрахунку таких показників, як мінімальне податкове навантаження на один гектар оброблюваної площі, розрахунок податкових платежів, заповнення форм звітності. Для полегшення обліку та аналізу Я.П. Іщенко, Н.Г. Здирко пропонують надавати фермерським господарствам з боку держави консультаційні послуги з планування, аналізу та обліку витрат господарства, а також пропонують розробити зрозумілу класифікацію витрат фермерського господарства, виділивши декілька статей витрат [23. с. 122]. Дана класифікація відрізняється простотою та можливістю легкого визначення, до якої статті витрат відноситься той чи інший вид витрат фермерського господарства.

Як бачимо, у наукових працях сучасних вчених, які займаються розробкою питань обліку та аналізу у фермерських господарствах, тією чи іншою мірою розглядаються основні проблеми організації обліку та аналізу на фермерських господарствах. Основними проблемами, які виникають під час організації обліку та аналізу у фермерських господарствах є наступні:

- необхідність спрощення ведення обліку та подання фінансової та податкової звітності фермерськими господарствами;

- низька кваліфікація бухгалтерів та низька якість ведення бухгалтерського обліку на фермерських господарствах;

- необхідність спрощення адміністрування податкових платежів та автоматизація розрахунків податкових платежів та заповнення податкової та фінансової звітності на порталах податкової адміністрації для фермерських господарств;

- необхідність підвищення управлінської культури керівників фермерських господарств та широке використання в процесі аналізу та прийняття управлінських рішень облікової інформації;

- необхідність державної підтримки фермерських господарств під час воєнного стану шляхом надання фінансової допомоги та консультаційних послуг.

Вирішення даних проблем дозволить суттєво підвищити ефективність фермерських господарств та привабливість фермерської діяльності для жителів села.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

2.1 Облікова політика фермерського господарства

При виборі облікової політики фермерського господарства в першу чергу слід виходити з особливостей діяльності фермерського господарства, його розмірів, сфери діяльності, фінансових можливостей тощо. Таким чином, перед аналізом та представленням облікової політики фермерського господарства потрібно охарактеризувати та дослідити відповідне фермерське господарство.

Досліджуване підприємство – фермерське господарство «Вікторія», надалі – ФГ «Вікторія». ФГ «Вікторія» зареєстроване 13.02.2001 року, знаходиться у селі Бронниця, Могилів-Подільського району Вінницької області. Види діяльності фермерського господарства за КВЕД:

01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур – основний вид діяльності;

01.13 Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів;

01.19 Вирощування інших однорічних і дворічних культур;

01.24 Вирощування зерняткових і кісточкових фруктів;

01.25 Вирощування ягід, горіхів, інших плодових дерев і чагарників;

46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин;

46.31 Оптова торгівля фруктами й овочами;

47.81 Роздрібна торгівля з лотків і на ринках харчовими продуктами, напоями та тютюновими виробами [35].

ФГ «Вікторія» є платником єдиного податку за 4-ою групою, тобто сплачує єдиний податок, пропорційний розміру землі сільськогосподарського призначення у користуванні господарства. При цьому господарство не сплачує податок на прибуток підприємств. ФГ «Вікторія» є платником ПДВ. Це пояснюється тим, що продукція фермерського господарства реалізується не населенню та іншим кінцевим споживачам продукції, а іншим підприємствам, які виступають посередниками, оптовими торговцями або є виробниками харчової продукції та перероблюють продукцію сільського господарства. У такому випадку важливим для покупців є можливість отримання податкової накладної з метою отримання податкового кредиту з ПДВ на придбану сировину та товари.

Для розуміння масштабів діяльності ФГ «Вікторія» доцільно проаналізувати обсяги виручки від реалізації продукції, а також такі показники, як чистий прибуток, вартість активів, середньорічну чисельність працівників тощо (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Основні показники діяльності ФГ «Вікторія» у 2020-2023 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023
Вартість необоротних активів на кінець року, тис. грн.	2086,7	1816,8	1632,5	1888,8
Вартість оборотних активів на кінець року, тис. грн.	2460,1	3600,4	4489,5	3306,6
Загальна вартість активів на кінець року, тис. грн.	4546,8	5417,2	6122	5195,4
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	2308,6	4088,6	1629,5	6717,8
Чистий прибуток, тис. грн.	-204,4	135,8	-1443,1	489,6
Середньорічна чисельність персоналу, осіб	4	4	6	6

Джерело: складено автором на основі [35]

У таблиці 2.1 ми можемо побачити, що загальна вартість активів у ФГ «Вікторія» зростала у 2020-2022 роках, але у 2023 році суттєво скоротилась. Вартість необоротних активів навпаки, скорочувалась у 2020-2022 роках, але у 2023 році відбувалось деяке зростання. Це пояснюється тим, що у 2020-2022 роках основні засоби зношувались та не оновлювались, а у 2023 році відбулось деяке оновлення основних засобів. Вартість оборотних активів зростала у 2020-2022 роках, але у 2023 році відбувалось скорочення оборотних активів через скорочення загальних активів господарства. Чистий дохід від реалізації збільшився у 2021 році

але у 2022 році через початок повномасштабний військових дій на території України чистий дохід від реалізації зменшився більше, ніж удвічі, але вже у 2023 році він збільшився більше, ніж у 4 рази.

Таким чином, ми бачимо, що ФГ «Вікторія» - це невелике фермерське господарство, у господарстві працює декілька осіб, наприклад, у 2022-2023 році середньооблікова чисельність персоналу установила лише 6 осіб. Також ми бачимо, що у період 2020-2023 років чистий прибуток господарства був вкрай нестабільним, у 2020 та 2022 роках підприємство мало великі збитки, а прибутковим воно було лише у 2021 та 2023 роках. При цьому за 2020-2023 роки збитки ФГ «Вікторія» перевищують прибуток.

Перелічимо основні чинники, які впливають на облікову політику ФГ «Вікторія» (рис. 2.1).

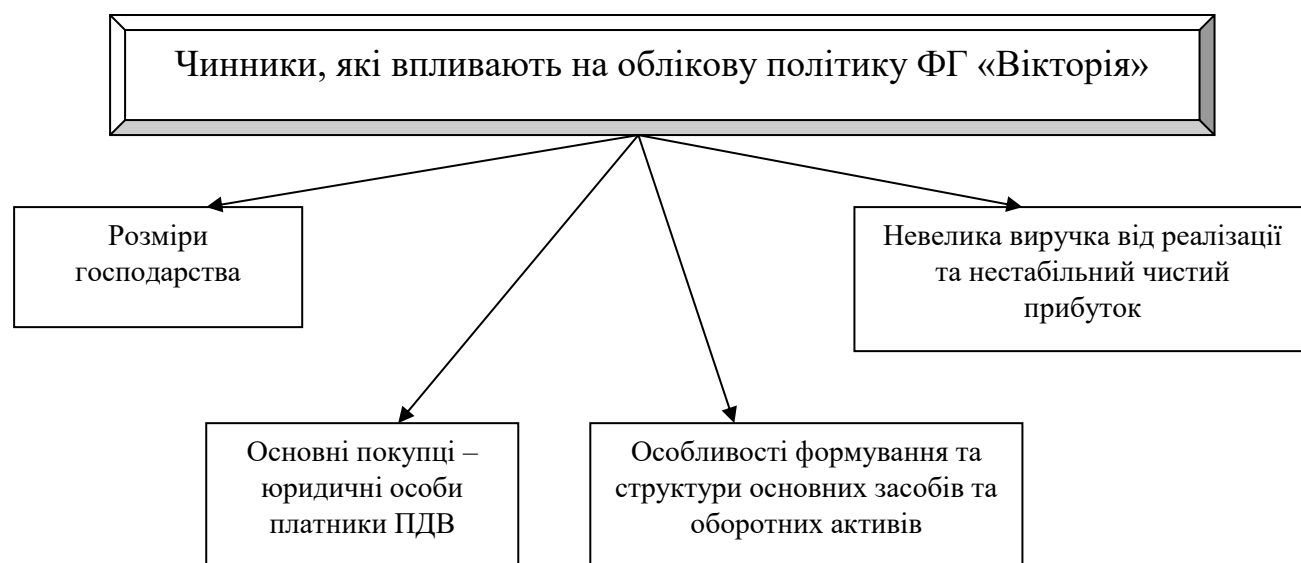

Рисунок 2.1 – Основні фактори, що визначають облікову політику ФГ «Вікторія»

Джерело: складено автором на основі [3]

Таким чином, на облікову політику впливають наступні фактори. Невеликий розмір підприємства та невелика кількість працівників фермерського господарства призводить до того, що обліком на ФГ «Вікторія» займається безпосередньо керівник – Лисий О.В. Це означає, що керівник самостійно заносить дані про господарські операції в реєстри обліку, формує фінансову звітність та подає її до

державних органів. Ще однією причиною, з якої голова фермерського господарства «Вікторія» веде бухгалтерський облік самостійно – це скромні показники чистої виручки від реалізації та збитковість господарства у 2020 та 2022 роках, що вимагає економії коштів та не дозволяє ФГ «Вікторія» найняти бухгалтера на умовах часткової зайнятості або бухгалтерську фірму для ведення бухгалтерського обліку у господарстві. Таким чином, на ФГ «Вікторія» не створюється бухгалтерія як підрозділ, а також немає окремої посади бухгалтера або головного бухгалтера, а уся відповідальність за здійснення бухгалтерського обліку та подання фінансової звітності покладається на голову фермерського господарства.

Також, оскільки ФГ «Вікторія» працює в основному з юридичними особами, які є платниками ПДВ, то облікова політика теж має передбачати, що ФГ «Вікторія» є платником ПДВ, а отже, може надавати та отримувати податкові накладні з метою формування податкового кредиту з ПДВ та зменшення податкових зобов'язань з ПДВ.

Для ведення бухгалтерського обліку ФГ «Вікторія» було обрано спрощену форму ведення бухгалтерського обліку, яка передбачає ведення обліку з використанням подвійного запису, а основними документами для визначення доходів та витрат господарства виступають Журнал реєстрації господарських операцій та Відомість обліку витрат. Вибір саме спрощеної форми обліку було обрано тому, що проста форма бухгалтерського обліку не забезпечує достатньої деталізації облікової інформації. При цьому спрощена форма ведення бухгалтерського обліку поєднує прийнятний для ФГ «Вікторія» рівень деталізації облікової інформації з відносно простим веденням обліку та використанням спрощених реєстрів та форм бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Оскільки ФГ «Вікторія» займається сільським господарством, тобто належить до сільськогосподарських підприємств, то воно обирає спрощену систему оподаткування за 4-ою групою, що надає право не сплачувати податок на прибуток підприємств, але потрібно сплачувати єдиний податок, який залежить від площі сільськогосподарських земель, які є у розпорядженні підприємства.

Розглянемо окремі елементи облікової політики ФГ «Вікторія». Одиниця обліку запасів визначається як однорідна група (вид) запасів. Тобто якщо запаси мають різне комерційне найменування, але фактично є однаковими або однорідними за своїми властивостями, то їх слід обліковувати як один вид запасів. Ведення обліку запасів за однорідними групами (видами) запасів суттєво зменшує кількість облікових одиниць та полегшує ведення бухгалтерського обліку запасів в цілому.

Транспортно-заготівельні витрати, які понесені підприємством при закупівлі запасів, потрібно розподіляти на запаси пропорційно закупівельній вартості запасів. Наприклад, якщо було закуплено три види добрив та доставлено їх на склад ФГ «Вікторія» одним автомобілем, то витрати на транспортування та розвантаження таких запасів мають бути розподілені пропорційно закупівельній вартості трьох видів добрив.

При вибутті запасів ФГ «Вікторія» користується методом оцінки собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО). Цей метод передбачає, що в першу чергу списуються запаси, які надійшли раніше, потім списуються запаси, які надійшли пізніше і в останню чергу – ті запаси, що надійшли останніми. Такий спосіб оціни вибуття запасів був обраний в першу чергу тому, що він досить простий і не передбачає проведення додаткових розрахунків, наприклад, як метод середньозваженої собівартості, що базується на періодичному обчисленні середньозваженої вартості запасів.

Облікова політика ФГ «Вікторія» передбачає проведення планової інвентаризації оборотних та необоротних активів один раз на рік. Дане положення облікової політики виливає з необхідності економії коштів та робочого часу на ведення обліку. Відповідно обов'язкову інвентаризацію було вирішено проводити лише один раз на рік. Але при цьому існує можливість проведення позапланової інвентаризації запасів або необоротних активів. Її призначає керівник фермерського господарства у разі необхідності, наприклад, при виявленні нестачі або пошкодженні окремих видів активів.

Облікова політика, що стосується обліку необоротних активів в першу чергу стосується методів амортизації окремих статей необоротних активів підприємства. Слід зауважити, що на ФГ «Вікторія» відсутні будь-які інші різновиди необоротних активів, крім основних засобів. Для основних засобів використовується прямолінійний метод амортизації, як найбільш простий, а отже, найбільш дешевий для ведення обліку. Також облікової політикою господарства не передбачено проведення дооцінки основних засобів з метою доведення їх балансової вартості до справедливої або ринкової вартості таких необоротних активів. Це пояснюється тим, що проведення дооцінки потребує проведення додаткових процедур, а саме огляду ринку відповідного виду основних засобів з метою визначення їх справедливої вартості. У свою чергу, це потребує залучення спеціалістів зі сторони або значної витрати робочого часу керівника ФГ «Вікторія» [24].

У процесі діяльності підприємство несе витрати, частина з яких прямі витрати – тобто такі, які можна безпосередньо віднести на певний вид продукції. Інші витрати – непрямі, які не можна напряду віднести на конкретний вид продукції. Такі витрати формують загальновиробничі витрати, які потім все одно переносяться на собівартість виготовленої продукції, при цьому облікова політика ФГ «Вікторія» визначає метод розподілу загальновиробничих витрат на окремі види продукції. Так, всі загальновиробничі витрати, крім витрат на оплату орендної плати за землю та витрат на сплату єдиного сільськогосподарського податку розподіляються між видами продукції пропорційно прямим витратам на виготовлення продукції. Це пояснюється тим, що розподіл загальновиробничих витрат пропорційно понесеним на виготовлення продукції прямим витратам є найбільш простим та потребує найменше витрат робочого часу та найменшої кваліфікації особи, яка веде бухгалтерський облік.

Витрат на орендну плату за землю та витрати на сплату єдиного сільськогосподарського податку розподіляються на різні види продукції пропорційно площі, яка зайнята під вирощування відповідної продукції (тобто окремих сільськогосподарських культур). Це пояснюється тим, що дані види

загальновиробничих витрат чітко прив'язані до площі сільськогосподарських земель, які знаходяться у користуванні підприємства. Оскільки ФГ «Вікторія» займається виключно рослинництвом а кількість вирощуваних сільськогосподарських культур є відносно невеликим, то ці витрати легко перенести на готову продукцію пропорційно до площі, яка відведена під вирощування відповідної культури.

Таким чином, можна підсумувати, що облікова політика ФГ «Вікторія» спрямована передусім на максимальне спрощення ведення бухгалтерського обліку, оскільки він ведеться безпосередньо керівником підприємства, не залучаючи професійного бухгалтера або бухгалтерську фірму. При цьому спрощення ведення бухгалтерського обліку не має досягатись за рахунок зниження якості ведення обліку та відсутності в обліку важливої для ведення підприємницької діяльності та ухвалення управлінських рішень інформації. Також облікова політика затверджується, виходячи з особливостей діяльності фермерського господарства, таких як сплата єдиного сільськогосподарського податку та необхідність бути платником ПДВ через співробітництво з юридичними особами, які є платниками ПДВ.

2.2 Синтетичний та аналітичний облік діяльності фермерського господарства

Синтетичний облік на ФГ «Вікторія» будується, виходячи з використання на даному підприємстві спрощеного плану рахунків, призначеного для обліку на фермерських господарствах. Спрощений план рахунків дозволяє максимально спростити облік на фермерському господарстві без втрати якості представлення інформації, видаливши з плану рахунків ті рахунки, які ніколи не використовуються в сільському господарстві (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Спрощений план рахунків, яким користується ФГ «Вікторія»

№ з/п	Код рахунку	Назва рахунку
1	10	Основні засоби
2	13	Знос необоротних активів
3	14	Довгострокові фінансові інвестиції
4	15	Капітальні інвестиції
5	16	Довгострокові біологічні активи
6	18	Інші необоротні активи
7	20	Виробничі запаси
8	21	Поточні біологічні активи
9	23	Виробництво
10	26	Готова продукція
11	30	Готівка
12	31	Рахунки в банках
13	35	Поточні фінансові інвестиції
14	37	Розрахунки з різними дебіторами
15	39	Витрати майбутніх періодів
16	40	Власний капітал
17	44	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)
18	47	Забезпечення майбутніх витрат і платежів
19	48	Цільове фінансування і цільові надходження
20	55	Інші довгострокові зобов'язання
21	64	Розрахунки за податками і платежами
22	66	Розрахунки з оплати праці
23	68	Розрахунки за іншими операціями
24	69	Доходи майбутніх періодів
25	70	Доходи від реалізації
26	74	Інші доходи
27	79	Фінансові результати
28	90	Собівартість реалізації
29	91	Загальновиробничі витрати
30	97	Інші витрати

Джерело: складено автором на основі [37]

Як можна побачити з таблиці 2.2, для ведення синтетичного обліку на ФГ «Вікторія» призначені 30 рахунків, але при цьому не всі з них використовуються підприємством. До тих рахунків, які практично не використовуються для ведення синтетичного обліку на ФГ «Вікторія» відносяться рахунки 14, 16, 21, 35, 48, 55. Розглянемо для кожного виду рахунку причину того, чому ФГ «Вікторія» їх не використовує в практичній обліковій діяльності. Так, рахунок 14 «Довгострокові фінансові інвестиції» не використовується на підприємстві тому, що у ФГ «Вікторія» немає зайвих коштів та досвіду, щоб здійснювати валення коштів у довгострокові фінансові інвестиції, тому цей рахунок практично не потрібний для підприємства. Оскільки ФГ «Вікторія» не вирощує багатолітніх культур та не

займається тваринництвом, то в нього немає довгострокових біологічних активів, які представлені в основному багаторічними насадженнями та племінним стадом тварин, які вирощуються в даному господарстві. Можливо, у майбутньому ФГ «Вікторія» буде потребувати обліку довгострокових біологічних активів на нарубку 16 «Довгострокові біологічні активи», але на даний момент така потреба відсутня. З тієї ж причини відсутності у фермерського господарства поточних біологічних активів, у ФГ «Вікторія» відсутня потреба у використанні рахунку 21 «Поточні біологічні активи». ФГ «Вікторія» не має потреби та можливості вкладати кошти в поточні фінансові активи, тому не використовується рахунок 35 «Поточні фінансові інвестиції».

Рахунок 48 «Цільове фінансування і цільові надходження» призначений саме для обліку цільового фінансування з бюджету або інших організацій. Але оскільки ФГ «Вікторія» не отримує державного фінансування або фінансування від міжнародних або українських некомерційних організацій, то і потреба у використанні даного рахунку відсутня. На рахунку 55 «Інші довгострокові зобов'язання» обліковуються всі довгострокові зобов'язання фермерського господарства, але у фермерському господарстві «Вікторія» немає довгострокових зобов'язань, хоча в майбутньому потреба у використанні даного рахунку може виникнути, наприклад, якщо ФГ «Вікторія» отримає довгостроковий банківський кредит. Для здійснення синтетичного та аналітичного обліку потрібно знати, у яких облікових регістрах ведеться облік тих чи інших активів та пасивів підприємства. Наведемо основні облікові регістри, які використовуються на фермерське господарства «Вікторія» із наведенням основних рахунків, які обліковуються в регістрах та їх призначенням (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Облікові регістри, які використовуються на ФГ «Вікторія»

Назва регістру	Рахунки б/о, використовувані в обліку	Призначення відповідного регістру бухгалтерського обліку
1	2	3
Журнал реєстрації господарських операцій	Всі	Призначений для реєстрації всіх господарських операцій, які відбуваються на ФГ «Вікторія» із зазначенням кореспонденції рахунків

Продовження таблиці 2.3

1	2	3
Відомість обліку основних засобів	10, 13, 15, 18	Призначена для обліку основних засобів, які є на підприємстві, їх амортизації, виготовлення, введення в експлуатацію та вибуття
Книга складського обліку	20, 23, 26	Призначена для обліку запасів на складі, а також готової продукції, яка готова для реалізації та призначена для реалізації.
Відомість обліку розрахунків	37, 64, 68	Призначена для обліку розрахунків з покупцями, постачальниками та розрахунками з бюджетом
Розрахунково-платіжна відомість	47, 64, 66	Призначена для обліку розрахунків з оплати праці та за соціальним страхуванням
Відомість обліку грошових коштів	30, 31	Призначена для обліку грошових коштів, які є у розпорядженні підприємства як у касі, так і на банківських рахунках
Книга обліку доходів та витрат	70, 74, 79, 90, 91, 94	Призначена для обліку доходів та витрат підприємства в процесі господарської діяльності та визначення фінансового результату

Джерело: складено автором на основі [33]

Як можна побачити з таблиці 2.3, для обліку на ФГ «Вікторія» використовується невелика кількість облікових регістрів зх. метою спрощення ведення бухгалтерського обліку та уникнення накопичення зайвої та малокорисної для управління господарством інформації. Розглянемо організацію та ведення аналітичного обліку на ФГ «Вікторія» за вказаними рахунками та обліковими регістрами.

Облік основних засобів ведеться у відомості обліку основних засобів. На рахунку 10 «Основні засоби» здійснюється облік основних засобів, які знаходяться у розпорядженні господарства. Аналітичний облік основних засобів здійснюється в розрізі кожної окремої одиниці основних засобів, які є у розпорядженні підприємства. На аналітичних рахунках вказується назва основного засобу, його первісна вартість та термін корисного експлуатації. На рахунку 13 «Знос необоротних активів» ведеться облік нарахованого зносу (амортизації) основних засобів. Так само до аналітичного обліку на рахунку 10, аналітичний облік на рахунку 13 теж ведеться за кожною одиницею основних засобів, де вказується нарахована сума амортизації за відповідною одиницею основних засобів. Використовуючи рахунки 10 та 13 можна визначити залишкову вартість кожного

виду основних засобів, які є в наявності у ФГ «Вікторія». На рахунку 15 «Капітальні інвестиції» ведеться облік виготовлення або придбання основних засобів до введення їх в експлуатацію, облік здійснюється за кожною одиницею основних засобів, яка виготовляється або купується. Основні засоби ФГ «Вікторія» переважно купує, а не виготовляє самостійно, тому середній термін існування відкритих субрахунків на рахунку 15 становить 2-3 тижня. Після того, як обладнання доставлено на ФГ «Вікторія» та введено в експлуатацію, відповідний аналітичний рахунок на рахунку 15 закривається, а облік введеного в експлуатацію основного засобу переходить на рахунок 10. Саме тому на закінчення року на рахунку 15 ніколи не існує залишків, оскільки всі основні засоби вводяться в експлуатацію до кінця звітного року. Рахунок 18 на підприємстві ФГ «Вікторія» практично не використовується з метою спрощення бухгалтерського обліку хоча залишається технічна можливість його використовувати у разі потреби.

У книзі складського обліку обліковуються всі товарно-матеріальні цінності, які знаходяться на складі ФГ «Вікторія», до яких відносяться як виробничі запаси, напівфабрикати (незавершене виробництво), так і готова продукція. На рахунку 20 обліковуються всі види виробничих запасів підприємства. Аналітичний облік здійснюється в розрізі як видів виробничих запасів, так і окремих їх товарних позицій. Наприклад, окремо ведеться облік паливно-мастильних матеріалів, мінеральних добрив, насіння, хімічних засобів, запасних частин, МШП, а у кожній з цих груп запасів виділяються окремі позиції. Наприклад, в категорії «Паливно-мастильні матеріали» виділяють бензин А-92, А-95, дизельне паливо, мастильні матеріали.

На рахунку 23 обліковуються витрати на виробництво, які вже були понесені, але виробництво продукції ще не завершене. Аналітичний облік на рахунку 23 ведеться в розрізі окремих видів продукції, які виробляються на ФГ «Вікторія», наприклад, ведеться облік незавершеного виробництва пшениці, кукурудзи, соняшнику та інших культур. На рахунку 26 ведеться облік готової продукції, виробництво якої вже завершене та яку було оприбутковано на склад ФГ «Вікторія».

Аналітичний облік на рахунку 26 ведеться за тими ж видами продукції, що і на рахунку 23, тобто при завершенні виробництва відповідної партії продукції, їх запас обліковується на рахунку 26, а собівартість виробництва такої продукції переходить з рахунку 23 на рахунок 26. На рахунку 23 ведеться облік лише витрат на виробництво відповідної продукції, а на рахунку 26 – ще й облік обсягу виготовленої продукції, який вимірюється в одиницях маси, тому ми можемо за даними аналітичного обліку на рахунку 26 визначити не тільки собівартість відповідної партії продукції, але й собівартість одиниці виготовленої продукції (собівартість однієї тонни продукції).

Відомість обліку розрахунків ФГ «Вікторія» призначена для обліку всіх розрахунків підприємства, незалежно від того, мається на увазі розрахунки з іншими організаціями, державними органами або з фізичними особами. Єдиним виключенням є розрахунки з оплати праці, що ведуться у розрахунково-платіжній відомості. На рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» ведеться облік з усіма дебіторами ФГ «Вікторія». Аналітичний облік на рахунку 37 ведеться в розрізі груп дебіторів та окремих дебіторів. Так, серед груп дебіторів в першу групу виділяються покупці та замовники, які придбали продукцію з відстрочкою платежу, в другу групу виділяють підприємства, які отримали аванс від ФГ «Вікторія», у третю групу виділяють підзвітних осіб. У кожній групі ведеться облік за окремим дебітором.

На рахунку 64 «Розрахунки за податками і платежами» здійснюється облік зобов'язань ФГ «Вікторія» перед державою за податками та платежами. Оскільки в спрощеному плані рахунків відсутній рахунок для ведення обліку розрахунків з фондами соціального страхування, то розрахунок нарахування єдиного соціального внеску (ЄСВ) ведеться на окремому субрахунку рахунку 64. Аналітичний облік на рахунку 64 ведеться в розрізі окремих податків та платежів, які сплачує ФГ «Вікторія». Так, ФГ «Вікторія» сплачує ПДВ, сільськогосподарський єдиний податок, ПДФО, військовий збір (з працівників господарства), а також внески до

фонду соціального страхування (ЄСВ). При цьому найбільш трудомістким та об'ємним є облік ПДВ, який відбувається за наступною схемою (рис. 2.2).

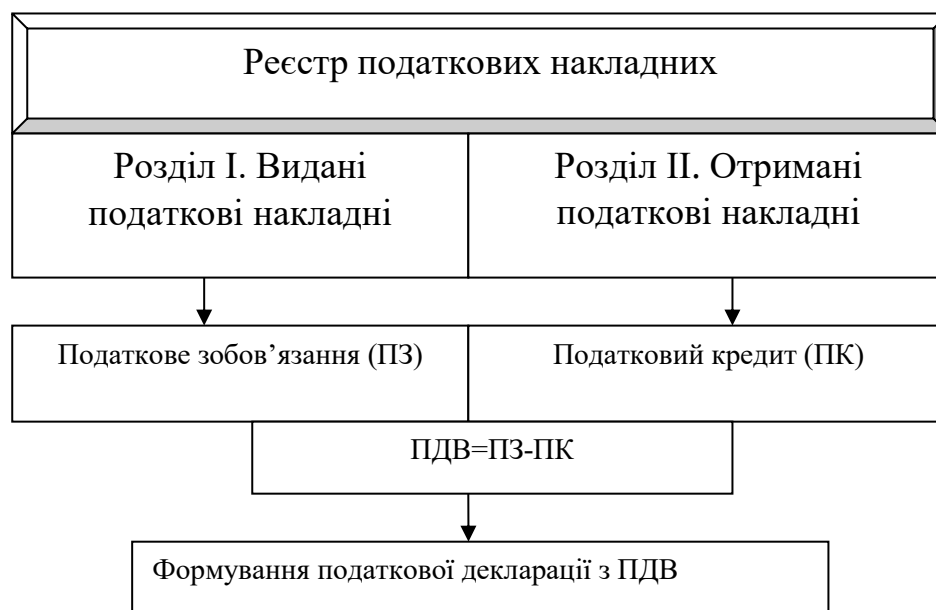

Рисунок 2.2 – Схема обліку ПДВ на ФГ «Вікторія»

Джерело: складено автором на основі [5]

Рахунок 68 «Розрахунки за іншими операціями» створений для обліку всіх поточних зобов'язань ФГ «Вікторія», які не увійшли до інших категорій. Оскільки у спрощеному плані рахунків відсутній рахунок 63 «Облік з постачальниками і підрядниками», то облік розрахунків з постачальниками здійснюється на субрахунку рахунку 68. Також на окремих субрахунках рахунку 68 ведеться облік зобов'язань за отриманими ФГ «Вікторія» послугами, за отриманими авансами. Аналітичний облік здійснюється в розрізі окремих постачальників та партнерів, які надають ФГ «Вікторія» відповідні послуги або перераховують авансові платежі.

Розрахунково-платіжна відомість призначена для нарахування оплати праці працівникам ФГ «Вікторія», а також нарахування зобов'язань з ЄСВ на фонд оплати праці, а також здійснення вирахувань з заробітної плати податків, які призначені для перерахування до бюджету. Так, на рахунку 66 «Розрахунки з оплати праці» обліковується нарахована працівникам господарства заробітна плата. Дані про нарахування заробітної плати за відповідний місяць беруться з таблицю робочого часу. Аналітичний облік на рахунку 66 ведеться в розрізі окремих працівників фермерського господарства. На рахунку 47 «Забезпечення майбутніх витрат і

платежів» відображаються відрахування у фонд забезпечення відпусток кожного працівника, за рахунок яких здійснюється виплата відпускних. Аналітичний облік на рахунку 47 теж ведеться в розрізі окремого працівника. На рахунку 64 «Розрахунки за податками та платежами» здійснюється облік нарахованих податків з доходів фізичних осіб та військового збору із заробітної плати працівників, а на іншому субрахунку цього рахунку обліковуються нарахування єдиного соціального внеску. Аналітичний облік на субрахунках рахунку 64 за ПДФО, військовим збором та нарахуванням ЄСВ ведеться в розрізі окремих працівників господарства.

Відомість обліку грошових коштів призначена для обліку всіх наявних у підприємства грошових коштів. На рахунку 30 «Готівка» обліковуються грошові кошти в касі ФГ «Вікторія» і на даному рахунку не ведеться аналітичний облік. На рахунку 31 «Рахунки в банках» здійснюється облік грошових коштів, які перебувають на рахунках в банках підприємства. Аналітичний облік на рахунку 31 ведеться в розрізі окремих банків та різних видів рахунків.

Книга обліку доходів та витрат – це основний документ ФГ «Вікторія» для обліку витрат та доходів підприємства та для визначення фінансового результату. У даному регістрі відображаються операції з реалізації продукції та інших доходів господарства, а також здійснені та понесені господарством витрати в процесі господарської діяльності. На рахунку 70 «Доходи від реалізації» відображаються доходи, які господарство отримує від реалізації продукції. Аналітичний облік на рахунку 70 відбувається за окремими видами продукції та окремими партіями реалізованої продукції. Рахунок 74 «Інші доходи» призначений для обліку всіх інших доходів господарства, крім доходів від реалізації продукції. Аналітичний облік на рахунку 74 ведеться в розрізі окремих видів доходів та окремих статей. Так, наприклад, виділяються такі групи інших доходів, як доходи від оренди, доходи від реалізації запасів, доходи від реалізації необоротних активів та інші види доходів.

На рахунку 91 «Загальновиробничі витрати» обліковуються загальновиробничі витрати, які не можна прямо віднести на окремі види продукції. Аналітичний облік на рахунку 91 відбувається, виходячи з виду

загальновиробничих витрат, наприклад, амортизація обладнання, електроенергія, яку не можна віднести безпосередньо на окремий вид продукції, єдиний сільськогосподарський податок та витрати на оренду сільськогосподарських земель. В подальшому загальновиробничі витрати розподіляються на окремі види продукції пропорційно певному показнику та списуються на рахунок 23. Тобто фактично рахунок 91 використовується як проміжний етап визначення собівартості реалізованої продукції. На ФГ «Вікторія» до складу загальновиробничих витрат відносяться також витрати на утримання управлінського апарату.

На рахунку 90 «Собівартість реалізованої продукції» обліковується собівартість реалізованої продукції, для цього використовуються дані з рахунку 26 «Готова продукція», оскільки продукція списується зі складу за собівартістю її виготовлення. Тому аналітичний облік на рахунку 90 ведеться в розрізі окремих видів продукції та партій реалізованої продукції. Рахунок 94 «Інші витрати» призначений для обліку всіх інших витрат, які не входять до складу собівартості реалізованої продукції. Аналітичний облік ведеться в розрізі окремих видів витрат.

На рахунку 79 «Фінансові результати» ведеться облік співставлення витрат та доходів підприємства та формування фінансового результату. Для того, щоб мати можливість співставляти фінансові результати від реалізації окремих видів продукції, необхідно, щоб аналітичний облік на рахунках 70 та 90 вівся за однаковими видами продукції та партіями, якими продукція була реалізована. У такому випадку буде можливість вести облік не тільки формування фінансового результату ФГ «Вікторія» в цілому, але й визначати фінансовий результат від реалізації окремих видів продукції, щоб розуміти їх рентабельність та коригувати асортимент продукції, яка виробляється та реалізується.

2.3 Методика складання і подання фінансової звітності фермерського господарства

Фермерське господарство має складати та подавати у державні органи фінансову та статистичну звітність. Статистична звітність призначена для підсумування інформації про використані площі сільськогосподарських угідь, обсяг виробництва продукції сільського господарства в натуральному вимірі, а також показників урожайності вирощування окремих сільськогосподарських культур та продуктивності свійських тварин.

Фінансова звітність фермерського господарства призначена для подання інформації про фінансовий стан та фінансові результати господарства у державні податкові органи та несе інформацію про фінансові показники стану та результатів діяльності підприємства [2].

Перед тим, як навести методику створення фінансової звітності фермерського господарства на прикладі ФГ «Вікторія», слід визначити, яку саме фінансову звітність та у якій формі має подавати ФГ «Вікторія». Фермерські господарства мають права подавати наступні види фінансової звітності на вибір:

- фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва;
- спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва.

Аби фермерське господарство мало право складати фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва, воно повинно виконати деякі умови:

- 1) чисельність працюючих не перевищує 50 осіб;
- 2) річний дохід не більший за 8 млн. євро за середньорічним курсом НБУ;
- 3) балансова вартість активів не перевищує 4 млн. євро за середньорічним курсом НБУ.

Щодо фермерського господарства «Вікторія», то воно складає фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва. Цей звіт складається з:

- 1) Звіт про фінансовий стан або баланс (форма №1-м);

2) Звіт про фінансові результати (форма №2-м) [41].

Отже, фінансова звітність суб'єкта малого підприємництва виділяється низькою трудомісткістю та складністю за рахунок того, що баланс та звіт про фінансові результати мають спрощену форму, тобто містять менше статей, ніж фінансова звітність стандартного підприємства, а також за рахунок відсутності звіту про рух грошових коштів та звіту про власний капітал.

Звіт про фінансові результати суб'єкта малого підприємництва не містить таких частин, як Сукупний дохід, Елементи операційних витрат, Розрахунок показників прибутковості акцій. Однією з переваг фінансової звітності суб'єкта малого підприємництва є те, що звіт складається за рік, при цьому складати квартальну звітність не потрібно. Ці переваги суттєво спрощують процес створення фінансової звітності господарств, зменшують потребу у кваліфікованих бухгалтерях для її складання, економлять грошові кошти фермерських господарств на здійснення бухгалтерського обліку.

Проаналізуємо методи складання фінансової звітності фермерського господарства на прикладі ФГ «Вікторія». Передумовами для складання фінансової звітності фермерського господарства є ведення бухгалтерського обліку господарства протягом року. Адже хоча фінансова звітність складається раз на рік, вона має містити дані про всі зміни, які відбулись у балансі підприємства та відображати фінансові результати, отримані за весь рік повністю. Тому відсутність даних бухгалтерського обліку за будь-який період протягом звітного року робить фінансову звітність такого фермерського господарства недостовірною та неповною. Представимо послідовність складання та подання фінансової звітності фермерського господарства (рис. 2.3).

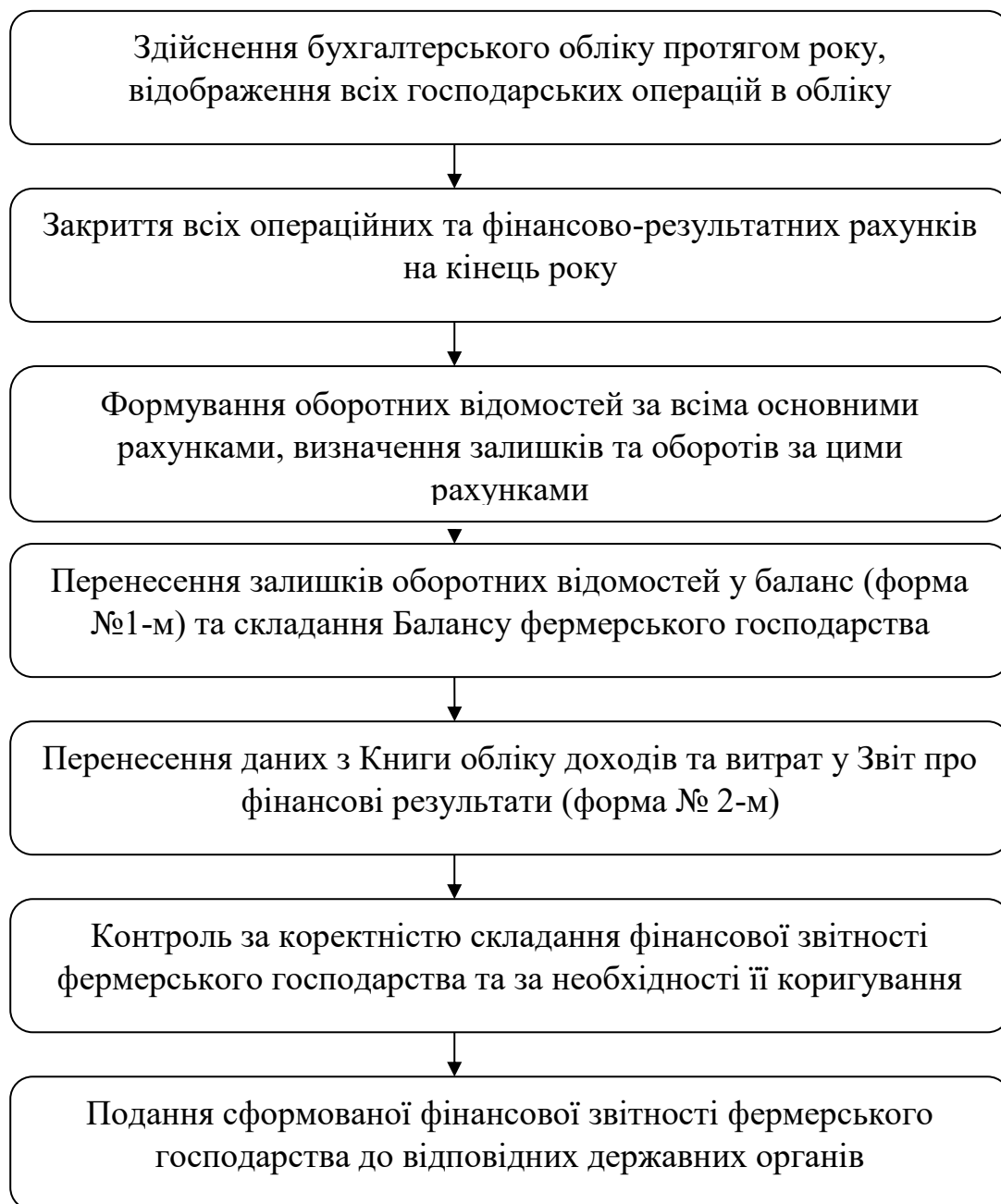

Рисунок 2.3 – Основні етапи складання та подання фінансової звітності фермерського господарства

Джерело: складено автором на основі [17]

Як вже зазначалось, першим етапом створення фінансової звітності фермерського господарства є здійснення бухгалтерського обліку впродовж всього року. Аби ведення бухгалтерського обліку протягом року не перетворювалось на важку задачу для керівника та персоналу фермерського господарства та не потребувало від голови надулись, головного значення набуває правильна організація бухгалтерського обліку на господарстві. З цією метою у господарстві

має бути чітко сформована чітка та прозора облікова політика, бажано, щоб облікова політика сприяла спрощенню облікових процедур при збереженні необхідної інформаційної ємності обліку та достатності інформації обліку для прийняття управлінських рішень.

В організації бухгалтерського обліку на підприємстві важливо розподілити завдання здійснення бухгалтерського обліку між різними членами фермерського господарства таким чином, щоб вони не були обтяжливими для окремих працівників і при цьому розвантажували голову фермерського господарства від простих облікових операцій. Так, наприклад, ведення книги складського обліку має бути покладено на завідувача складом. У його обов'язки мають входити внесення даних про прибуття виробничих запасів на склад, а саме внесення даних з товарно-транспортних та податкових накладних у книгу складського обліку. Також він має реєструвати надходження готової продукції на склад, вносити дані щодо ваги готової продукції, що надійшла на склад та її собівартості. Також завідувач складом має виписувати товарно-транспортні та податкові накладні при реалізації готової продукції зі складу покупцям (тобто відвантаження готової продукції). Також працівники мають при проведенні відповідних господарських операцій реєструвати їх за допомогою первинних документів. Правильна організація бухгалтерського обліку на фермерському господарстві дозволяє суттєво полегшити ведення бухгалтерського обліку, запобігти втраті облікової інформації та необхідності відновлювати її непрямыми методами. Слід пам'ятати, що правильно організований бухгалтерський облік дозволить отримувати якісну управлінську інформацію та приймати більш якісні та своєчасні управлінські рішення голові фермерського господарства [20].

Другим етапом процесу складання фінансової звітності фермерського господарства є закриття після закінчення звітного року всіх операційних та фінансово-результатних рахунків. До таких рахунків на ФГ «Вікторія» відносяться рахунки 70, 74, 79, 90, 91, 94. Ці рахунки мають бути закриті по закінченню звітного періоду, а їх залишки перенесені на відповідні основні рахунки. Якщо дана операція

не буде здійснена, то буде викривально дані щодо балансу, оскільки на основні рахунки не буде перенесено всі необхідні суми, а отже, баланс господарства не зійдеться.

Після закриття всіх операційних та фінансово-результатних рахунків потрібно здійснити формування оборотних відомостей за основними рахунками. Оборотно-сальдова відомість передбачає, що за кожним основним рахунком будуть відображені сальдо на початок звітного періоду, обороти за дебетом та кредитом з зазначенням відповідних кореспондуючих рахунків, а також розраховане сальдо на кінець звітного періоду.

Третім етапом після формування оборотних відомостей за основними рахунками є складання балансу Форма №1-м. Якщо всі оборотно-сальдові відомості заповнені правильно, то складання балансу підприємства буде досить простою справою та потребуватиме лише перенесення залишків за рахунками з оборотно-сальдових відомостей у відповідні статті балансу згідно з методикою. Так, у рядок 1011 балансу буде перенесено залишок за дебетом рахунку 10, у рядок 1012 балансу має бути перенесений залишок за кредитом рахунку 13 із знаком «мінус». Особливістю фінансового звіту суб'єкту малого підприємництва є менша кількість статей у балансі. Так, у активі балансу відсутні такі статті, як інвестиційна нерухомість, а інші статті спрощені, наприклад, довгострокові біологічні активи не мають зносу та первісної вартості, а обліковуються одразу за залишковою вартістю. У оборотних активах Форми №1-м у склад запасів входять як виробничі запаси, так і готова продукція, але не виділяється окремо незавершене виробництво та товари. У пасиві балансу відсутня деталізація за довгостроковими зобов'язаннями фермерського господарства [19].

Четвертим етапом складання фінансової звітності фермерського господарства є складання Звіту про фінансові результати. Складання Звіту про фінансові результати фермерського господарства відбувається на підставі даних з Книги обліку доходів та витрат. У даний реєстр вносяться всі операції, які безпосередньо впливають на фінансові результати підприємства, тобто формують

доходи господарства та відображають понесені витрати. Для створення Звіту про фінансові результати (Форма №2-м) потрібно перенести дані з Книги обліку доходів та витрат у відповідні статті Форми №2-м, а на підставі перенесених даних сформулювати такі показники, як сукупні доходи фермерського господарства (рядок 2280) та сукупні витрати (рядок 2285). Різниця між сукупними доходами та сукупними витратами фермерського господарства формує його прибуток до оподаткування, але оскільки фермерське господарство не сплачує податок на прибуток підприємств, то прибуток до оподаткування є рівним чистому прибутку підприємства. Альтернативним шляхом створення Звіту про фінансові результати є складання на підставі даних оборотно-сальдових відомостей операційних та фінансово-результатних рахунків. Адже саме на цих рахунках відображаються всі доходи та витрати господарства, тому у них міститься вся інформація про доходи, витрати та фінансові результати господарства.

Фактично фінансова звітність фермерського господарства не несе інформації для визначення правильності нарахування податків та потрібна лише для розуміння обсягів діяльності фермерських господарств. Так, прибуток до оподаткування фермерського господарства дорівнює чистому прибутку, оскільки фермерське господарство не сплачує податок на прибуток підприємств.

Після складання фінансової звітності фермерського господарства потрібно перевірити правильність її складання. Найбільш часті помилки при складанні фінансової звітності фермерського господарства:

1) Баланс фермерського господарства не сходиться, тобто сумарна вартість активів не дорівнює вартості пасивів. Це відбувається, коли існують помилки при внесенні даних з первинних документів у реєстри бухгалтерського обліку або якщо неправильно здійснено бухгалтерські проведення або якщо не всі операції було відображено у звітності.

2) Фінансовий результат, відображений у Балансі у вигляді зростання нерозподіленого прибутку за звітний період, не відповідає сумі фінансового результату у Звіті про фінансовий результат [25].

Після перевірки правильності створення фінансової звітності потрібно внести коригування у фінансову звітність за потреби, тобто виправити помилки, допущені при складанні фінансової звітності.

Останнім етапом складання та подання фінансової звітності є подання фінансової звітності у державні органи (податкову адміністрацію). Фінансова звітність фермерського господарства має бути подана не пізніше 9 лютого року, наступного за звітним.

Оскільки ФГ «Вікторія» є платником ПДВ, то воно має формувати не тільки звичайну фінансову звітність підприємства, але й подавати щомісяця податкові декларації з ПДВ. Податкова декларація з ПДВ подається щомісяця не пізніше 20 числа місяця, наступного за звітним.

2.4 Напрями комп'ютеризації обліку діяльності фермерських господарств

Діяльність у сфері сільського господарства дещо відрізняється від інших видів економічної діяльності. Головні особливості діяльності сільськогосподарських підприємств полягають у наступному:

1) Наявність специфічних активів, а саме довгострокових та поточних біологічних активів, які відсутні інших галузях економіки та потребують виняткових підходів до оцінки та обліку.

2) Циклічність бізнесу, яка впливає на довжину виробничого циклу продукції. Завдяки залежності сільського господарства від природних умов та погоди виробничий цикл виробництва продукції рослинництва може тривати від декількох місяців до майже року (якщо мова йде про озимі культури). У тваринництві довготривалість виробничого циклу залежить від біологічних особливостей свійських тварин, які вирощуються відповідним господарством. Найменшу

тривалість виробничого циклу має виробництво м'яса птиці, найбільшу – виробництво яловичини.

3) Наявність специфічних податків та пільгових режимів оподаткування та фінансової звітності. Тільки сільськогосподарські підприємства можуть сплачувати єдиний податок за 4-ою групою [4].

Великі аграрні підприємства можуть собі дозволити утримання бухгалтерії або наймання професійних бухгалтерських фірм для ведення бухгалтерського обліку. Для даних компаній не існує проблем комп'ютеризації обліку, оскільки вони мають можливість придбати комп'ютерні облікові програми та найняти програмістів, щоб налаштувати облікове програмне забезпечення під специфіку діяльності свого підприємства.

Для невеликих аграрних підприємств. А особливо для фермерських господарств комп'ютеризація ведення обліку має як свої проблеми, так і перспективні напрямки та рішення.

Так, головною проблемою ведення обліку на невеликих фермерських господарствах є те, що голова веде облік фермерського господарства або його член, який має відповідний досвід та знання щодо ведення бухгалтерського обліку. Невеликі розміри фермерських господарств та обмеженість фінансових можливостей не дозволяють найняти повноцінного бухгалтера не тільки на повний робочий день, але й на неповний робочий день або на декілька днів на місяць. Навіть за умови спрощеної системи обліку та фінансової звітності, ведення обліку потребує наявності знань та навичок та витрат робочого часу. У таких умовах комп'ютеризація обліку на фермерському господарстві могла б стати виходом для невеликих фермерських господарств. При цьому комп'ютеризація обліку має супроводжуватись широкою автоматизацією облікових процесів та впровадженням елементів штучного інтелекту. Така комп'ютеризація та автоматизація облікових процесів на фермерському господарстві дозволить зекономити дефіцитні трудові ресурси та вивільнити їх для більш продуктивної праці. Але головною перешкодою на шляху впровадження бухгалтерських програм на фермерських господарствах є

їх висока вартість. Наведемо основні фактори, які в свою чергу впливають на прийняття рішення головою фермерського господарства про придбання облікової комп'ютерної програми (рис. 2.4).

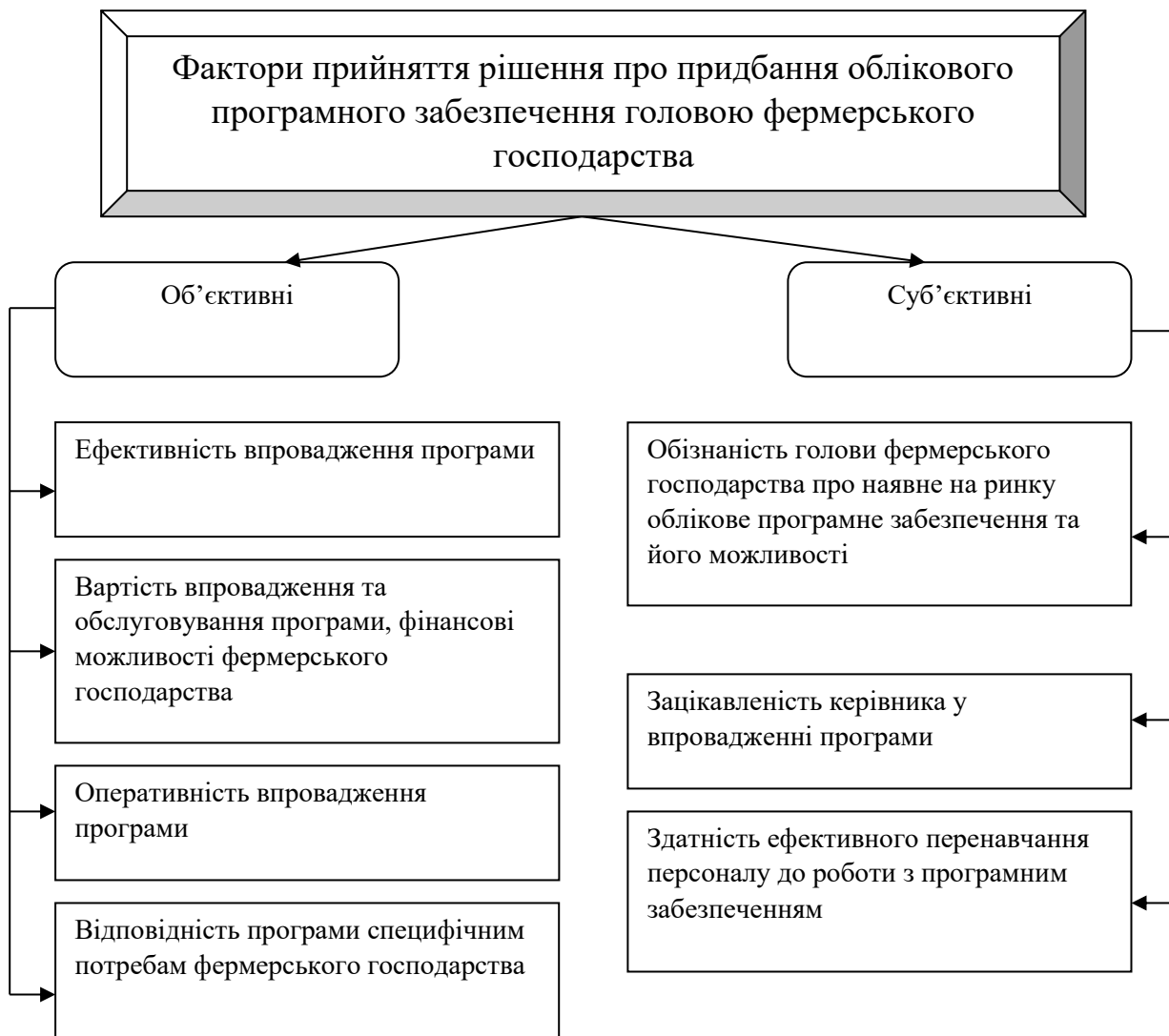

Рисунок 2.4 – Фактори, від яких залежить прийняття рішення головою фермерського господарства про придбання облікового програмного забезпечення

Джерело: складено автором на основі [17]

Як бачимо, існують об'єктивні та суб'єктивні фактори, які мають велику вагомість на прийняття рішення головою фермерського господарства про придбання облікового програмного забезпечення. Розглянемо об'єктивні фактори. Ефективність впровадження програмного забезпечення означає, наскільки можливості програмного забезпечення будуть відповідати вимогам фермерського господарства та наскільки вони будуть економити робочий час та витрати

господарства. Вартість програми, її впровадження та обслуговування у відповідності з фінансовими можливостями фермерського господарства означає, наскільки фінансово доступним є програмне забезпечення для фермерського господарства, а також яким чином буде господарство оплачувати користування ним. Адже існують різні фінансові моделі оплати програмного забезпечення, наприклад, покупка програмного забезпечення один раз, покупка програмного забезпечення на умовах підписки, тобто оплата кожного місяця вартості користування та підтримки програмного забезпечення або покупка програмного забезпечення та оплата щомісячних платежів за його підтримку. Оперативність впровадження програмного забезпечення означатиме швидкість встановлення та налаштування облікової програми. Останнім об'єктивним фактором є відповідність програмного забезпечення специфічним потребам фермерського господарства. Тобто системне програмне забезпечення має забезпечувати не просто можливість комп'ютеризації обліку, але й специфічних операцій, які притаманні лише фермерським господарствам та в цілому характерні для сільського господарства. Об'єктивні фактори голова фермерського господарства змінити не може, він може лише пристосуватись до них.

Суб'єктивні фактори залежать від особи керівника фермерського господарства та якостей працівників господарства. Обізнаність голови фермерського господарства про наявність відповідного програмного забезпечення, його можливості та вартість означає, що необізнаний керівник не зможе придбати програмне забезпечення, оскільки він навіть не буде чути про нього. Для підвищення обізнаності керівника потрібно докладати зусиль відносно пошуку інформації про облікове програмне забезпечення, зміни, які відбуваються на даному ринку. Також на проблему обізнаності керівників фермерських господарств про облікове програмне забезпечення можна дивитись з боку розробників програмного забезпечення, для підвищення обізнаності потрібно рекламувати своє програмне забезпечення. Також слід сказати, що на керівників фермерських господарств буде впливати не тільки пряма реклама та інформація, але й приклад інших фермерських

господарств. Якщо інші фермерські господарства та сільськогосподарські підприємства будуть впроваджувати відповідне програмне забезпечення, це буде спонукати інших голів фермерських господарств теж впроваджувати дане програмне забезпечення, особливо, якщо воно буде мати добрі відгуки. Зацікавленість керівника у впровадженні програми означає, що керівник може бути неохочим до впровадження інновацій у фермерському господарстві, а може не бути зацікавленим у впровадженні програмного забезпечення з інших причин. Тому важливо переконати такого керівника, що програмне забезпечення буде вигідним. Здатність ефективного перенавчання персоналу до роботи з новим програмним забезпеченням означає, що не завжди персонал зможе навчитись ефективно користуватись новим програмним забезпеченням. Даний фактор можна покращити шляхом навчання персоналу та перерозподілу обов'язків з обліку серед персоналу фермерського господарства.

Отже, можна виявити такі вимоги до облікового програмного забезпечення для фермерського господарства:

1. Облікове програмне забезпечення має бути недорогим, тобто враховувати фінансові можливості фермерських господарств, особливо невеликих. Також програмне забезпечення має бути гнучким, тобто враховувати можливість зміни вартості в залежності від розмірів фермерського господарства, а отже, і потреб обліку.

2. Облікове програмне забезпечення має бути створене з урахуванням специфіки роботи у галузі сільського господарства та на фермерському господарстві зокрема.

3. Програмне забезпечення має швидко встановлюватись та бути простим у освоєнні. Тобто працівники підприємства та його керівник мають досить швидко освоїти роботу з даним програмним забезпеченням. Також програмне забезпечення має забезпечувати легке введення інформації та отримання необхідних даних.

4. Програмне забезпечення має підвищувати ефективність процесу обліку у фермерському господарстві, тобто економити час роботи працівників, які

займаються обліком, автоматизувати окремі процеси обліку та економити витрати на ведення обліку [46].

Однією з бухгалтерських програм, які розроблені спеціально для фермерських господарств є Agri: Бухгалтерія. Дана облікова програма створена спеціально для фермерів та фермерських господарств, а отже, враховує специфіку діяльності, бухгалтерського обліку та створення фінансової звітності фермерського господарства. У даній програмі всі бухгалтерські проводки та документи формуються автоматично, що суттєво полегшує облік, зменшує вимоги до знань бухгалтерського обліку з боку голови фермерського господарства та час, який потрібно приділяти веденню обліку. Також програма Agri: Бухгалтерія забезпечує автоматичне формування фінансової та статистичної звітності, що суттєво економить час. Також послуги за програмою означають можливість отримати консультацію професійного бухгалтера, який обізнаний у обліку у фермерських господарствах.

Особливістю програми Agri: Бухгалтерія є оплата за схемою підписки, що передбачає безкоштовне встановлення програми та її безкоштовне оновлення при виході нових версій програми. При цьому компанія-виробник програмного забезпечення заробляє кошти за рахунок щомісячної оплати клієнтів за користування програмним забезпеченням. Вартість користування програмою становить лише 10000 гривень на рік з ПДВ. Для фермерських господарств, які є платниками ПДВ це означає, що ПДВ за придбання послуг програмного забезпечення можна буде віднести на податковий кредит, а отже, витрати на програму за рік складуть лише 8333,33 гривні або 694,44 гривні на місяць. Таке програмне забезпечення може суттєво полегшити ведення податкового обліку та звітності фермерського господарства (табл. 2.4).

Таким чином, придбання програмного забезпечення Agri: бухгалтерія надає можливість підходити до вирішення проблеми автоматизації та комп'ютеризації бухгалтерського обліку у фермерських господарствах гнучко, тобто мати можливість постійно оновлювати програмне забезпечення без необхідності його

кожен разу купувати, а також мати можливість відмовитись від даного програмного забезпечення, якщо на ринку з'явиться більш привабливе програмне забезпечення або потреби фермерського господарства з ведення обліку зміняться.

Таблиця 2.4 - Функціональні можливості модулів Agri: бухгалтерія при веденні податкового обліку та звітності фермерського господарства

Модулі	Функціональні можливості
1	2
Заробітна плата	Цей модуль дозволяє вносити дані до «Картки працівника», визначати особливості застосування ПСП та інвалідності. Формуються кадрові накази відповідно до штатного розкладу, а також інформація про підрозділи та посади на основі посад працівників. Для співробітників, прийнятих за ЦПХ, є можливість вести їх окремо за актами виконаних робіт. Якщо підприємство застосовує індексацію заробітної плати, вона виконується згідно з чинним законодавством. У разі звільнення працівника розраховуються компенсаційні виплати за невикористані дні відпустки. На основі табеля обліку робочого часу формується відомість нарахування заробітної плати. Також бухгалтер має можливість створити довідку про доходи співробітника.
Облік розрахунків паї	Дані формуються на основі договорів оренди землі з аналітичним обліком по пайовиках у зведених таблицях за земельними паями. Передбачено можливість відображення інформації про власні земельні ділянки, нарахування орендної плати за паї та виплату з урахуванням утриманих податків і зборів.
Податки	Сформувати індивідуальну «Картку платника податків» забезпечує введення рахунків для сплати кожного податку, зазначення отримувача податків та способів нарахування штрафних санкцій (пені).
Облік ПДВ	На основі створених податкових накладних (виданих і отриманих) можна сформувати та подати декларацію до Державної податкової служби.
Звіти	Забезпечується можливість формування реєстрів аналітичного обліку та внутрішньогосподарської звітності, зокрема: звіт про витрати виробництва, оборотно-сальдову відомість, реєстр документів за розрахунками з контрагентами, оборотно-сальдові відомості за рахунками 37, 64, 68, картки рахунків і аналіз рахунків. Також можна сформувати Баланс і Звіт про фінансові результати.
Статистична звітність	Статистична звітність формується автоматична наступних форм (форма 1-м, 2-м, форма 1-мс, 2-мс, форма №2-ферм, форма № 21-заг (місячна) та форма 21 (річна), форма № 24-сг (місячна та річна), форма № 29 - сг. (річна), форма № 50-сг (річна).
Податкова звітність	Доступна автоматична підготовка таких документів, як податкова декларація платника єдиного податку 4 групи, декларація з податку на нерухоме майно (крім земельних ділянок) і декларація з земельного податку.

Джерело: складено автором на основі [46]

Також програмне забезпечення Agri: бухгалтерія забезпечує зростання ефективності ведення обліку на фермерському господарстві за рахунок автоматизації процесів обліку та впровадження елементів штучного інтелекту у облікові процеси.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

3.1 Методичні підходи до аналізу діяльності фермерських господарств

Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться для забезпечення відповідних користувачів інформацією для прийняття управлінських та господарських рішень. Фінансова звітність підприємства – це результат ведення бухгалтерського обліку, а отже, дані фінансової звітності використовуються в управлінських цілях. Користувачами фінансової звітності можуть бути як внутрішні по відношенню до підприємства суб'єкти, так і зовнішні. Внутрішніми користувачами інформації виступає керівництво підприємства, яке з огляду даних фінансової звітності реалізується аналіз діяльності підприємства та приймає відповідні управлінські рішення з метою впливу на діяльність підприємства та покращення основних показників його діяльності. Зовнішніми користувачами фінансової звітності підприємства виступають державні фіскальні органи, інвестори підприємства, його кредитори, партнери тощо.

Аналіз фінансової звітності дозволяє проаналізувати господарську діяльність господарства в цілому. Отже, аналіз діяльності фермерського господарства – це в першу чергу аналіз фінансової звітності господарства, оскільки у фінансовій звітності відображені результати господарської діяльності господарства за певний період.

Фінансова звітність сама по собі несе певну інформацію про діяльність підприємства, але для кращого розуміння не тільки поточного стану справ на підприємстві, а й тенденцій зміни стану підприємства, потрібно здійснювати фінансово-економічний аналіз звітності, порівнюючи окремі показники звітності

між собою. Для економічного аналізу фінансової звітності підприємства використовуються різні прийоми економічного аналізу, які застосовуються як окремо, так і комплексно в залежності від мети аналізу та інформаційних потреб користувачів фінансової звітності (рис. 3.1).

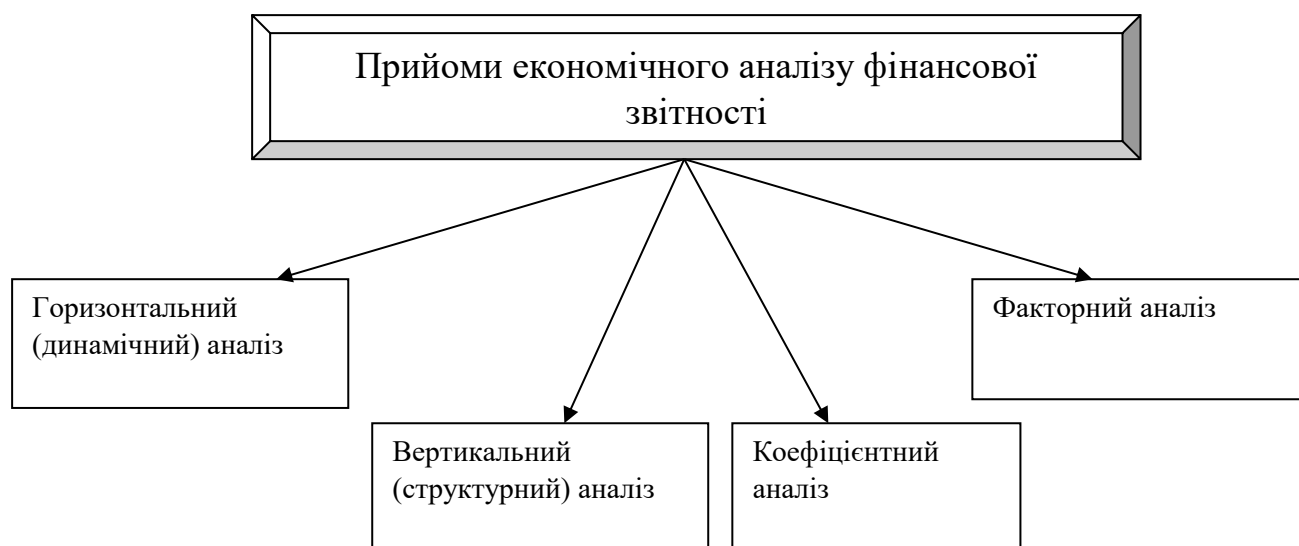

Рисунок 3.1 – Основні прийоми економічного аналізу фінансової звітності

Джерело: складено автором на основі [44]

Як можна побачити з рисунку 3.1, існує чотири основних прийоми економічного аналізу фінансової звітності підприємства. Перший прийом – це горизонтальний аналіз, який полягає у порівнянні окремих показників фінансової звітності за декілька періодів для виявлення показників динаміки (абсолютного та відносно приросту). Завдяки горизонтальному аналізу можна оцінити тенденції зміни окремих даних діяльності господарства, силу таких змін. Другий прийом – вертикальний аналіз. Він полягає у розрахунку ваги окремих структурних елементів фінансової звітності. Наприклад, можна розрахувати вагу окремих елементів активів та пасивів в загальному балансі підприємства. Якщо вертикальний аналіз проводиться за декілька років, то існує можливість проаналізувати структурні зміни у структурі активів та пасивів або інших показників діяльності господарства. Наступний прийомом є коефіцієнтний аналіз. Даний прийом дозволяє розрахувати коефіцієнти, які визначають різні аспекти діяльності господарства та допускають робити висновки про ефективність та результативність діяльності підприємства. Останнім прийомом економічного аналізу виступає факторний аналіз. Цей прийом

полягає у розрахунку впливу окремих факторів на результативний показник. В якості результативного показника обирається прибуток, рентабельність або інший показник, який характеризує ефективність діяльності підприємства в цілому або ефективність окремих аспектів діяльності підприємства. Факторний аналіз дозволяє оцінити вплив деяких факторів на результативний показник, зробити висновок про силу та напрямок впливу зміни окремих факторів, визначити резерви для зростання результативного показника [6].

Проведемо горизонтальний аналіз фінансової звітності досліджуваного підприємства – ФГ «Вікторія». Спочатку, проаналізуємо динаміку активів фермерського господарства (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Горизонтальний аналіз активів ФГ «Вікторія» за 2020-2023 рр., тис. грн.

Показник	2020	2021	2022	2023	Абсолютна зміна, тис. грн.			Темп приросту, %		
					2021	2022	2023	2021	2022	2023
Основні засоби	2086,7	1816,8	1632,5	1888,8	-269,9	-184,3	256,3	-12,93	-10,14	15,70
Первісна вартість	3403,3	3403,3	3493,3	4042,2	0	90	548,9	0,00	2,64	15,71
Знос	1316,6	1586,5	1860,8	2153,4	269,9	274,3	292,6	20,50	17,29	15,72
Разом необоротні активи	2086,7	1816,8	1632,5	1888,8	-269,9	-184,3	256,3	-12,93	-10,14	15,70
Виробничі запаси	1369,6	885,8	1768,1	412,1	-483,8	882,3	-1356	-35,32	99,60	-76,69
Готова продукція	1080,5	2535,3	2386,2	2828,5	1454,8	-149,1	442,3	134,64	-5,88	18,54
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	0	127,8	188,5	0	127,8	60,7	-188,5	-	47,50	-100,00
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	2,8	6,2	145,6	49,6	3,4	139,4	-96	121,43	2248,39	-65,93
Інша поточна дебіторська заборгованість	0	1	0	0	1	-1	0	-	-100,00	-
Гроші та їх еквіваленти	7,2	44,3	1,1	16,4	37,1	-43,2	15,3	515,28	-97,52	1390,91
Разом оборотні активи	2460,1	3600,4	4489,5	3306,6	1140,3	889,1	-1182,9	46,35	24,69	-26,35
Разом активи	4546,8	5417,2	6122	5195,4	870,4	704,8	-926,6	19,14	13,01	-15,14

Джерело: складено автором на основі [35]

Як можна побачити з таблиці 3.1, найшвидше активи ФГ «Вікторія» зростали у 2021 році, а саме на 19,14%. У 2022 році відбувалось скорочення темпів приросту

активів до 13,01%, а у 2023 році активи скоротились на 15,14%. Таким чином, обсяг активів у кінці 2023 року був меншим, ніж у кінці 2021 року. Необоротні активи ФГ «Вікторія» складаються лише з основних засобів. У 2021 році вартість основних засобів знизилася на 12,93%, оскільки первісна вартість не змінилась, але за рік був нарахований знос. У 2022-2023 роках первісна вартість основних засобів збільшилася, а отже, зростав в абсолютному вираженні і знос. При цьому у 2022 році вартість основних засобів зменшилася на 10,14%, але вже у 2023 році вона зросла на 15,7% за рахунок значного зростання первісної вартості. У 2022 році було введено нових основних засобів на 90 тис. грн., а у 2023 році – вже на 548,9 тис. грн.

У 2021-2022 роках оборотні активи зростали в середньому швидше, ніж активи в цілому. Так, у 2021 році оборотні активи зросли на 46,35%, а у 2022 році – на 24,7%. При цьому у 2021 році активно зростали залишки готової продукції, а виробничі запаси скорочувались, а у 2022 році навпаки, виробничі запаси збільшилися майже двічі, а готова продукція скоротилась на 5,88%. У 2023 році сталося різке скорочення обсягу оборотних активів ФГ «Вікторія» на 26,35%. В основному зниження оборотних активів було спричинене скороченням виробничих запасів на 76,69%, скороченням дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги на 100% та зменшення дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом на 65,93%. В той же час готова продукція збільшилась на 18,54% у 2023 році, а грошові кошти збільшилися на 1390,91%. Зазначимо, що обсяг грошових коштів ФГ «Вікторія» незначний та може різко коливатись в різні роки.

Відмітимо, що у 2020-2023 роках помітна чітка тенденція до скорочення виробничих запасів ФГ «Вікторія». Так, якщо на кінець 2020 року вони становили 1369,6 тис. грн., то на кінець 2023 року – лише 412,1 тис. грн. У той же час готова продукція, навпаки, мала чітку тенденцію до зростання протягом досліджуваного періоду. Так, на кінець 2020 року вона становила 1080,5 тис. грн., а на кінець 2023 року – вже 2828,5 тис. грн.

Горизонтальному аналізу можна піддати також і пасив балансу ФГ «Вікторія» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Горизонтальний аналіз пасивів ФГ «Вікторія» за 2020-2023 рр., тис. грн.

Показник	2020	2021	2022	2023	Абсолютна зміна, тис. грн.			Темп приросту, %		
					2021	2022	2023	2021	2022	2023
Зареєстрований капітал	2098,5	2858,5	3323,5	3553,5	760	465	230	36,22	16,27	6,92
Нерозподілений прибуток	723,9	859,7	-583,4	-93,8	135,8	-1443,1	489,6	18,76	-167,86	-83,92
Разом власний капітал	2822,4	3718,2	2740,1	3459,7	895,8	-978,1	719,6	31,74	-26,31	26,26
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Короткострокові кредити банків	315,5	0	1000	0	-315,5	1000	-1000	-100	-	-100
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	33,8	463,1	1130,2	156	429,3	667,1	-974,2	1270,12	144,05	-86,20
Інші поточні зобов'язання	1375,1	1235,9	1251,7	1579,7	-139,2	15,8	328	-10,12	1,28	26,20
Разом поточні зобов'язання	1724,4	1699	3381,9	1735,7	-25,4	1682,9	-1646,2	-1,47	99,05	-48,68
Разом пасиви	4546,8	5417,2	6122	5195,4	870,4	704,8	-926,6	19,14	13,01	-15,14

Джерело: складено автором на основі [35]

З таблиці 3.2 ми бачимо, що довгострокові зобов'язання ФГ «Вікторія» за весь досліджуваний період були нульовими, отже, можна зробити висновок, що пасиви фермерського господарства складаються лише з власного капіталу та поточних зобов'язань. У 2021 році зростання пасивів забезпечувалось за рахунок зростання власного капіталу на 31,74%, а поточні зобов'язання у 2021 році скоротились на 1,47%. При цьому у 2021 році зростав як зареєстрований капітал на 36,22%, так і нерозподілений прибуток на 18,76%. У 2022 році пасиви зросли за рахунок зростання поточних зобов'язань на 99,05%, а власний капітал при цьому скоротився на 26,31%. У 2023 році власний капітал знову збільшився на 26,26%, а поточні зобов'язання скоротились на 48,68%.

В цілому можна відмітити зростання зареєстрованого капіталу ФГ «Вікторія» у 2021-2023 роках, що означає, що фермер усі ці роки вносив капітал у фермерське

господарство, тобто додатково вкладав у господарство власні кошти. Також можна помітити, що у 2020-2021 роках нерозподілений прибуток був додатним, а у 2022-2023 році став від'ємним через великі збитки у 2022 році.

Окрім активів та пасивів ФГ «Вікторія» можна здійснити горизонтальний аналіз фінансових результатів господарства (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Горизонтальний аналіз фінансових результатів ФГ «Вікторія» за 2020-2023 рр., тис. грн.

Показник	2021	2022	2023	Абсолютна зміна, тис. грн.		Темп приросту, %	
				2022	2023	2022	2023
Чистий дохід від реалізації продукції	4088,6	1629,5	6717,8	-2459,1	5088,3	-60,15	312,26
Собівартість реалізованої продукції	3935,1	2427,6	5612,6	-1507,5	3185	-38,31	131,20
Інші операційні доходи	0	0	0	0	0	-	-
Інші операційні витрати	9,9	641,5	598,5	631,6	-43	6379,80	-6,70
Інші доходи	0	0,4	0	0,4	-0,4	-	-100,00
Інші витрати	7,8	3,9	17,1	-3,9	13,2	-50,00	338,46
Разом доходи	4088,6	1629,9	6717,8	-2458,7	5087,9	-60,14	312,16
Разом витрати	3952,8	3073	6228,2	-879,8	3155,2	-22,26	102,67
Чистий прибуток	135,8	-1443,1	489,6	-1578,9	1932,7	-1162,67	-133,93

Джерело: складено автором на основі [35]

Як можна побачити з таблиці 3.3, доходи ФГ «Вікторія» складаються переважно з доходів від реалізації, а інші види доходів практично дорівнюють нулю або дуже незначні та нерегулярні. Інші операційні витрати підприємства у 2022 році зросли на 6379,8%, а у 2023 році скоротились на 6,7%. Можна сказати, що після 2022 року інші операційні витрати стали складати значну частину витрат підприємства. Інші витрати відносно незначні, їх розмір непостійний. У 2022 році сукупні доходи ФГ «Вікторія» скоротились на 60,14%, а сукупні витрати теж скоротились, але лише на 22,26%. Це призвело до зниження чистого прибутку на 1578,9 тис. грн. або на 1162,67%, таким чином, у 2022 році ФГ «Вікторія» мало чистий збиток у сумі 1443,1 тис. грн. Це відбувалось через початок повномасштабних військових дій на території України у 2022 році, коли була значна невизначеність, а також було порушено логістичні зв'язки ФГ «Вікторія». Але вже у 2023 році доходи збільшились на 312,16%, а витрати зросли на 102,67%. Це

призвело до зростання чистого прибутку на 1932,7 тис. грн. до 489,6 тис. грн. Таким чином, у 2023 році ФГ «Вікторія» знову стало прибутковим.

Зауважимо, що для ФГ «Вікторія» прибуток до оподаткування та чистий прибуток співпадають та немає потреби розраховувати окремо показник прибутку до оподаткування, оскільки ФГ «Вікторія» не сплачує податок на прибуток підприємств.

Наступним прийомом, який буде застосований для аналізу фінансової звітності ФГ «Вікторія» - вертикальний аналіз. Проведемо вертикальний аналіз активів ФГ «Вікторія» (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Вертикальний аналіз активів ФГ «Вікторія» за 2020-2023 рр., %

Показник	2020	2021	2022	2023	Структурні зрушення, %		
					2021	2022	2023
Основні засоби	45,89	33,54	26,67	36,36	-12,36	-6,87	9,69
Первісна вартість	74,85	62,82	57,06	77,80	-12,03	-5,76	20,74
Знос	28,96	29,29	30,40	41,45	0,33	1,11	11,05
Разом необоротні активи	45,89	33,54	26,67	36,36	-12,36	-6,87	9,69
Виробничі запаси	30,12	16,35	28,88	7,93	-13,77	12,53	-20,95
Готова продукція	23,76	46,80	38,98	54,44	23,04	-7,82	15,46
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	0,00	2,36	3,08	0,00	2,36	0,72	-3,08
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	0,06	0,11	2,38	0,95	0,05	2,26	-1,42
Інша поточна дебіторська заборгованість	0	0,02	0	0	0,02	-0,02	0,00
Гроші та їх еквіваленти	0,16	0,82	0,02	0,32	0,66	-0,80	0,30
Разом оборотні активи	54,11	66,46	73,33	63,64	12,36	6,87	-9,69
Разом активи	100	100	100	100	-	-	-

Джерело: складено автором на основі [35]

Як бачимо, у структурі активів ФГ «Вікторія» переважають оборотні активи, що пов'язано зі специфікою бізнесу. Адже на фермерському господарстві потрібно завжди мати значні запаси як сировини та матеріалів, наприклад, палива, мінеральних добрив та мімічних засобів, а також запаси готової продукції. В той же час основні засоби фермерського господарства представлені переважно

господарськими будівлями та сільськогосподарською технікою, яка поступово зношується, а отже, знижується її залишкова вартість.

У 2021 році частка необоротних активів скоротилась на 12,36%, у 2022 році – ще на 6,87%, а у 2023 році частка необоротних активів зросла на 9,69%. У структурі оборотних активів ФГ «Вікторія» переважає готова продукція та виробничі запаси. При цьому частка готової продукції зросла з 23,76% у 2020 році до 54,44% у 2023 році, а частка виробничих запасів скоротилась з 30,12% у 2020 році до 7,93% у 2023 році. Частка дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги є незначною, тобто ФГ «Вікторія» продає продукцію переважно з оплатою по факту поставки, без відстрочки платежу, оскільки продукція стандартизована та ліквідна, отже, існує багато покупців, які згодні купувати продукцію на умовах передоплати або оплати по факту поставки.

Здійснимо вертикальний аналіз пасивів ФГ «Вікторія» (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Вертикальний аналіз пасивів ФГ «Вікторія» за 2020-2023 рр., %

Показник	2020	2021	2022	2023	Структурні зрушення, %		
					2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6	7	8
Зареєстрований капітал	46,15	52,77	54,29	68,40	6,61	1,52	14,11
Нерозподілений прибуток	15,92	15,87	-9,53	-1,81	-0,05	-25,40	7,72
Разом власний капітал	62,07	68,64	44,76	66,59	6,56	-23,88	21,83
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0
Короткострокові кредити банків	6,94	0	16,33	0	-6,94	16,33	-16,33
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	0,74	8,55	18,46	3,00	7,81	9,91	-15,46
Інші поточні зобов'язання	30,24	22,81	20,45	30,41	-7,43	-2,37	9,96
Разом поточні зобов'язання	37,93	31,36	55,24	33,41	-6,56	23,88	-21,83
Разом пасиви	100	100	100	100	-	-	-

Джерело: складено автором на основі [35]

Як видно з таблиці 3.5, у 2020, 2021 та 2023 роках у структурі пасивів балансу ФГ «Вікторія» домінував власний капітал, тоді як у 2022 році перевага тимчасово перейшла до поточних зобов'язань. У 2021 році частка власного капіталу в структурі пасивів зросла на 6,56%, однак у 2022 році знизилася на 23,88%, що

призвело до скорочення частки власного капіталу до 44,76%, тобто менш ніж половини. У 2023 році частка власного капіталу знову зросла на 21,83%. При цьому більше половини капіталу ФГ «Вікторія» у 2021-2023 роках становив зареєстрований капіталі господарства. Найбільшу частину поточних зобов'язань становлять інші поточні зобов'язання, частка яких поливається між 20% та 30%. Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги становить важливу частину поточних зобов'язань та є другим-третім джерелом коштів у поточних зобов'язаннях. Найбільше зростання кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги спостерігалось наприкінці 2022 року, коли вона становила 18,46% пасивів, що було викликано тимчасовою неспроможністю ФГ «Вікторія» погашати свої зобов'язання перед постачальниками. Короткострокові кредити банків – це тимчасове джерело фінансування, нестабільне, оскільки кредити ФГ «Вікторія» бере лише за потреби у додатковому фінансуванні.

Наступним прийомом економічного аналізу фінансової звітності підприємства є коефіцієнтний аналіз. Даний прийом означає розрахунок коефіцієнтів, які показують ефективність діяльності фермерського господарства в цілому або окремих напрямків його діяльності та інші показники. Для проведення коефіцієнтного аналізу на підставі фінансової звітності ФГ «Вікторія» розрахуємо показники рентабельності підприємства. Для аналізу рентабельності оберемо такі показники: рентабельність реалізації продукції, рентабельність активів та рентабельність власного капіталу. Рентабельність реалізації продукції визначається як відношення чистого прибутку до чистої виручки від реалізації продукції. Цей показник відображає ефективність реалізації продукції підприємством. Рентабельність активів розраховується шляхом співвідношення чистого прибутку до середньорічної вартості активів і демонструє, наскільки ефективно підприємство використовує свої активи. Рентабельність власного капіталу обчислюється як відношення чистого прибутку до середньорічної вартості власного капіталу. Цей показник характеризує прибутковість підприємства з точки зору власників, тобто визначає дохід, який підприємство забезпечує своїм власникам у

розрахунку на вкладений капітал. Для розрахунку зазначених показників необхідно визначити середньорічну вартість активів і власного капіталу. (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Розрахунок показників рентабельності ФГ «Вікторія» у 2021-2023 рр.

Показник	2021	2022	2023	Абсолютна зміна, +/-	
				2022	2023
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	4088,6	1629,5	6717,8	-2459,1	5088,3
Чистий прибуток, тис. грн.	135,8	-1443,1	489,6	-1578,9	1932,7
Середньорічна вартість активів, тис. грн.	4982	5769,6	5658,7	787,6	-110,9
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	3270,3	3229,15	3099,9	-41,15	-129,25
Рентабельність реалізації, %	3,32	-88,56	7,29	-91,88	95,85
Рентабельність активів, %	2,73	-25,01	8,65	-27,74	33,66
Рентабельність власного капіталу, %	4,15	-44,69	15,79	-48,84	60,48

Джерело: складено автором на основі [35]

З таблиці 3.6 видно, що у 2022 році підприємство зазнало збитків, через що всі показники рентабельності ФГ «Вікторія» були від’ємними. Розглянемо рентабельність реалізації продукції. У 2021 та 2023 роках цей показник залишався відносно невисоким, оскільки чистий прибуток становив лише кілька відсотків від виручки від реалізації. У 2022 році рентабельність реалізації склала -88,56%, що означає, що чистий збиток становив 88,56% від виручки. Це вкрай негативний результат, який зумовлений, зокрема, значним скороченням виручки у цьому році. Проте у 2023 році ситуація покращилася: рентабельність реалізації досягла 7,29%, а виручка від реалізації не лише відновилася, але й перевищила рівень 2021 року. Рентабельність активів у 2021 році становила лише 2,73%, що означає невисоку здатність активів ФГ «Вікторія» генерувати прибуток. У 2022 році рентабельність активів становила -25,01%, але у 2023 році вона зросла до рівня 8,65%. В цілому бажано, щоб рентабельність активів була вищою, ніж ставки по кредитах для підприємства, тобто знаходилась на рівні 13-15%.

Рентабельність власного капіталу у 2021 році становила 4,15%, що є невисоким показником, адже це розмір віддачі, яку отримає власник фермерського господарства на вкладений капітал. Але враховуючи, що у 2020 році ФГ «Вікторія» мало збиток через пандемію covid-19, то навіть такий прибуток можна вважати

непоганим варіантом. У 2022 році збитковість власного капіталу склала -44,69%, тобто збиток становив майже половину всього власного капіталу, що могло відбитись на забезпеченості капіталом ФГ «Вікторія». У 2023 році рентабельність власного капіталу становила 15,79%, і цей рівень можна вважати в цілому нижньою межею бажаної рентабельності власного капіталу. Так, в Україні у 2023 році доходність банківських депозитів була значно нижчою за 15,79%, і становила приблизно 8-10% річних, тобто доходність у 15,79% можна вважати прийнятною за умови ризиків ведення підприємницької діяльності.

Наступним прийомом аналізу є факторний аналіз. В якості факторного аналізу доцільно проаналізувати показник рентабельності власного капіталу та фактори, які на нього вплинули за моделлю Дюпона. Модель Дюпона передбачає, що рентабельність власного капіталу залежить від рентабельності реалізації, коефіцієнту оборотності активів та коефіцієнта капіталізації, наведемо модель Дюпона у формулі (3.1).

$$ROE=RA*KOA*KK \quad (3.1)$$

Де ROE – рентабельність власного капіталу,

$RA = \text{Чистий прибуток} * 100 / \text{Виручка від реалізації}$ – рентабельність реалізації продукції,

$KOA = \text{Виручка від реалізації} / \text{Середньорічна вартість активів}$ – коефіцієнт оборотності активів,

$KK = \text{Середньорічна вартість активів} / \text{Середньорічна вартість власного капіталу}$ – коефіцієнт капіталізації.

Для проведення факторного аналізу складемо таблицю 3.7.

Таблиця 3.7 – Факторний аналіз рентабельності власного капіталу ФГ «Вікторія» у 2021-2023 рр.

Показник	2021	2022	2023	Абсолютна зміна, +/-	
				2022	2023
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	4088,6	1629,5	6717,8	-2459,1	5088,3
Чистий прибуток, тис. грн.	135,8	-1443,1	489,6	-1578,9	1932,7

Продовження таблиці 3.7

1	2	3	4	5	6
Середньорічна вартість активів, тис. грн.	4982	5769,6	5658,7	787,6	-110,9
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	3270,3	3229,15	3099,9	-41,15	-129,25
Рентабельність реалізації, RA %	3,321	-88,561	7,288	-91,882	95,849
Коефіцієнт оборотності активів, КОА разів	0,8207	0,2824	1,1872	-0,5382	0,9047
Коефіцієнт капіталізації, КК разів	1,5234	1,7867	1,8254	0,2633	0,0387
Рентабельність власного капіталу, ROE, %	4,153	-44,690	15,794	-48,842	60,484
Вплив на зміну рентабельності власного капіталу рентабельності реалізації, %				-114,873	48,368
Вплив на зміну рентабельності власного капіталу коефіцієнту оборотності активів, %				72,62	11,78
Вплив на зміну рентабельності власного капіталу коефіцієнту капіталізації, %				-6,586	0,335

Джерело: складено автором на основі [35]

З таблиці 3.7 видно, що у 2022 році рентабельність власного капіталу ФГ «Вікторія» зменшилася на 48,842%. Це сталося через кілька факторів: зниження рентабельності реалізації спричинило зменшення рентабельності власного капіталу на 114,873%, зміна коефіцієнта оборотності активів позитивно вплинула, збільшивши рентабельність на 72,62%, зниження коефіцієнта капіталізації зменшило рентабельність на 6,586%. Таким чином, головним негативним чинником стала рентабельність реалізації, тоді як зростання коефіцієнта оборотності активів виступило ключовим позитивним фактором.

У 2023 році рентабельність власного капіталу збільшилась на 60,484%, в тому числі під впливом зміни рентабельності реалізації вона зросла на 48,368%, під впливом зміни коефіцієнта оборотності активів вона зросла на 11,78%, за рахунок зміни коефіцієнта капіталізації, вона зросла на 0,335%. Таким чином, у 2023 році фактором, який найбільше вплинув на зростання рентабельності власного капіталу було зростання рентабельності реалізації продукції.

3.2 Напрямки вдосконалення діяльності фермерських господарств в умовах поствоєнного відновлення України

Перш за все слід зауважити, що після закінчення військових дій на території України потрібно відновлювати сільське господарство на базі вільної конкуренції, але за умови існування сильних фермерських господарств. Фермерські господарства є соціальною опорою держави у селі, оскільки вони створюють робочі місця у селах для місцевих жителів, забезпечують утримання населення в селах, створюють конкуренцію за земельні ділянки на ринку оренди земельних паїв, що позитивно відбивається на вартості оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення, а отже, вигідне для сільського населення, яке здає свої земельні паї в оренду. Збільшення кількості фермерських господарств збільшує кількість дрібних підприємців, а отже, знижує соціальну та майнову нерівність у селі та зменшує рівень соціальної напруги у суспільстві [16].

Перед тим, як визначити напрямки вдосконалення діяльності фермерських господарств у післявоєнних умовах, потрібно окреслити, якими будуть умови відновлення сільського господарства та економіки України в цілому після закінчення військових дій та настання миру. З одного боку, умови відновлення будуть залежати від того, коли закінчатимуться військові дії та на яких умовах буде встановлено мир. Але попри все, можна окреслити основні умови відновлення сільського господарства у післявоєнний період (рис. 3.2).

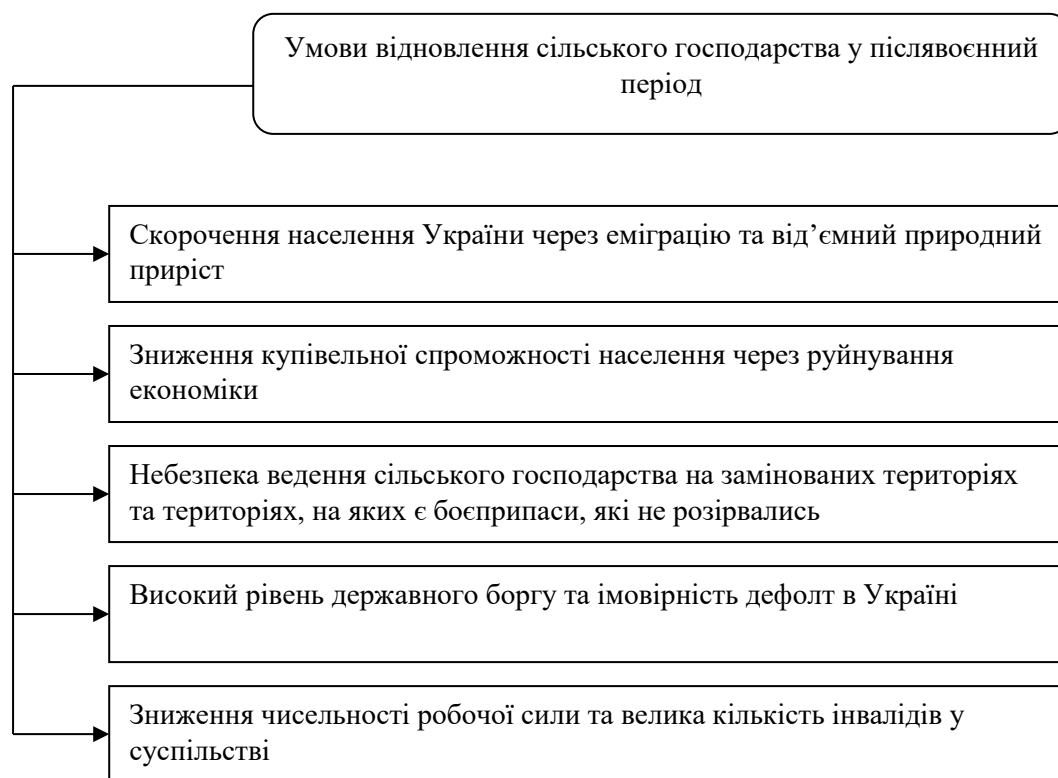

Рисунок 3.2 – Основні умови відновлення економіки України у післявоєнний період

Джерело: складено автором на основі [16]

На жаль, чисельність населення України суттєво скорочується. Тенденція до природного скорочення чисельності населення України слалась ще до 2022 року і протягом майже всього періоду незалежності чисельність населення України скорочувалась. Але з 2022 року дана тенденція стала набувати загрозливого характеру для майбутнього України. Адже населення скорочується не тільки через природний убуток населення в результаті перевищення смертності над народжуваністю, але й в результаті міграції населення за кордон через військові дії та з економічних причин. За деякими даними з початку 2022 року з України виїхало понад 10 мільйонів осіб, ще декілька мільйонів перебувають на окупованій території. Особливу небезпеку для України становить те, що виїжджають за кордон переважно молоді люди репродуктивного віку, часто разом з дітьми. Чим довше триватиме війна та люди проживатимуть за кордоном, тим менша ймовірність повернення, і тим менша частина громадян України, які виїхали, повернуться назад. Для розуміння тенденцій у зміні населення наведемо наступні дані (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Кількість новонароджених та померлих в Україні за 2015-2023 рр.

Рік	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Кількість новонароджених, тис. осіб	411,8	397	364	335,9	308,8	299,1	273,8	206	187,4
Кількість померлих, тис. осіб	594,8	583,6	574,1	587,7	581,1	616,8	714,3	н/д	н/д
Природний приріст, тис. осіб	-183	-186,6	-210,1	-251,8	-272,3	-317,7	-440,5	н/д	н/д

Джерело: складено автором на основі [34]

Як можна побачити з таблиці 3.8, природний убуток населення зростає в Україні у 2015-2021 роках безперервно. Якщо припустити, що смертність в Україні залишилась на рівні 2021 року, то при падінні народжуваності до 187,4 тис. осіб у 2023 році, природний убуток складає більше 500 тисяч осіб. Отже, за 2022-2024 роки тільки природний убуток населення складе більше 1,5 мільйона осіб. Але, на жаль, рівень смертності у 2022-2024 роках, скоріш за все буде перевищувати рівень 2021 року як через бойові дії, так і через погіршення умов життя, постійний стрес та інші негативні фактори.

Таким чином, за позитивного сценарію розвитку подій населення в Україні у післявоєнний період складе 35 мільйонів осіб, за реалістичного сценарію чисельність населення складе 30-32 мільйони осіб, а за негативного сценарію (війна триватиме ще декілька років, економіка продовжить руйнуватись, біженці все більше звикатимуть до нових батьківщин) чисельність населення складе 25 мільйонів осіб.

Зниження чисельності населення означатиме зниження попиту на продукцію сільського господарства всередині країни. Але також зниження чисельності населення означатиме скорочення чисельності робочої сили, в тому числі у селі. Крім виїзду частини населення за кордон, військові дії спровокували переміщення великих мас населення всередині країни. Це як тимчасово переміщені люди, які виїхали з територій, де тривають бойові дії, так і мобілізовані військові, які переміщені в нові локації та нові умови життя. Також через військові дії в країні зростатиме кількість інвалідів, що теж зменшуватиме чисельність доступної

робочої сили. Для роботи у сільському господарстві потрібні чоловіки, фізично сильні, оскільки робота потребує значних фізичних зусиль. Скорочення чисельності цієї категорії населення у селі призведе до скорочення придатної робочої сили та може спровокувати зростання вартості праці.

Після війни купівельна спроможність населення скоротиться, оскільки економіка України втратила велику кількість підприємств, особливо це стосується високотехнологічних підприємств, які страждають не тільки від прямого руйнування, але й від руйнування логістичних та коопераційних зв'язків. Через це ціни на базові товари та тарифи на базові послуги, наприклад, на опалення, електроенергію, будуть зростати, щоб компенсувати втрати економіки від війни. Внаслідок цього ВВП країни, а отже, і доходи населення скоротяться, а також скоротиться купівельна спроможність населення. Отже, внутрішній ринок сільськогосподарської та харчової продукції скоротиться як за рахунок скорочення чисельності населення, так і за рахунок скорочення купівельної спроможності.

Важливою перешкодою для відновлення сільського господарства буде велика площа замінованих територій, в тому числі земель сільськогосподарського призначення. На таких землях вести сільське господарство небезпечно, а розмінування триватиме роками та коштуватиме значних коштів для України. Це означатиме зменшення площі придатних для сільського господарства землі, принаймні тимчасово.

Також Україна має ризик дефолт після закінчення військових дій. На даний момент державний борг вже підійшов до межі у 100% ВВП, якщо військові дії триватимуть ще два-три роки, це може призвести до зростання державного боргу до рівня 150% від ВВП та вище. При високих ставках відсотку, за якими Україна залучає зарубіжні кредити, такий рівень державного боргу означатиме неминучість дефолту. Дефолт негативно відобразиться на економіці країни в цілому, на можливості залучати зарубіжні кредити не тільки для держави, але й для бізнесу. Це призведе до необхідності державі шукати внутрішні джерела фінансування, а

отже, необхідність підвищувати податки, знижувати витрати та підвищувати тарифи.

Звісно, за найбільш оптимістичного сценарію повоєнного відновлення країни-донори нададуть Україні фінансування на відновлення економіки, що може призвести до економічного піднесення та зростання як заробітної плати, так і купівельної спроможності населення. Але ми бачимо, що навіть зараз, коли Україна переживає важкі часи, країни, які підтримують Україну не списують її борги та не надають фінансування у необхідному обсязі. Таким чином, якщо країни-донори зараз не здійснюють інвестиції та не схильні до списання боргів з метою рятування України від можливого дефолту, то малоймовірно, що це відбудеться у післявоєнний час, коли Україні не загрожуватиме безпосередня небезпека. Тому імовірніше за все, відновлення сільського господарства України буде відбуватись у досить важких для галузі та економіки України умовах.

Фермерські господарства, особливо невеликі за розмірами, орієнтуються переважно на поставку продукції на внутрішній ринок, оскільки знаходяться ближче до споживача. Фермерські господарства також можуть забезпечувати виробництво не тільки сільськогосподарської сировини, яку потрібно перероблювати в подальшому, але й виготовляти готову харчову продукцію, яка має високу додану вартість та може постачатись безпосередньо у роздрібні магазини та мережі супермаркетів. Таким шляхом розвиваються фермерські господарства в країнах ЄС, де фермери часто виготовляють місцеву продукцію, яка характерна лише для певної місцевості, наприклад, сири, шинку, ковбаси, вина та іншу продукцію. Але в умовах звуження внутрішнього ринку в умовах післявоєнного відновлення України, основним драйвером для відбудови фермерських господарств буде вирощування сільськогосподарської продукції на експорт, адже поставки на експорт будуть забезпечувати найбільшу доходність в умовах зниження попиту на продукцію всередині країни.

Таким чином, можна виділити основні фактори, які будуть впливати на діяльність фермерських господарств в умовах післявоєнного відновлення економіки України:

1) Скорочення доходів держави, а також необхідність запровадження жорсткої економії державних видатків з метою збалансування державного бюджету та поступової виплати державного боргу. Даний фактор призведе до того, що держава не зможе виділяти будь-яке суттєве фінансування для підтримки фермерських господарств.

2) Звуження внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції як через скорочення населення, так і через зниження реальних доходів населення. Це призведе до необхідності більш активно виходити на зарубіжні ринки, в тому числі і дрібним фермерським господарствам, де вони будуть конкурувати з великими українськими сільськогосподарськими підприємствами, а також з місцевими виробниками та виробниками з інших країн світу.

3) Конкуренція з великими сільськогосподарськими виробниками для фермерських господарств у виробництві масової стандартизованої продукції, такої, як зернові та олійні культури є складною, оскільки великі господарства мають перевагу у ресурсах, логістичних можливостях, налагоджених зв'язках з експортерами продукції.

4) Засмічення сільськогосподарських угідь мінами та іншими вибухонебезпечними предметами призводить до зменшення придатних площ для ведення сільського господарства та потребує очищення земель за допомогою саперів.

5) Зменшення обсягу трудових ресурсів, в тому числі доступних для роботи в галузі сільського господарства може призвести до дефіциту робочої сили для фермерських господарств та зростання її вартості [9].

Вдосконалення діяльності фермерських господарств у післявоєнний період в Україні має відбуватись, спираючись на внутрішні ресурси та резерви фермерських господарств, оскільки держава не зможе забезпечити фінансової підтримки

фермерів через необхідність економити бюджетні кошти. При цьому слід зауважити, що фермерські господарства не зможуть самотійно подолати деякі проблеми, які перешкоджатимуть ефективному відновленню після закінчення військових дій. Тому частина задач по допомозі з відновлення сільського господарства та підвищення ефективності діяльності фермерських господарств має взяти на себе держава. При цьому зусилля держави мають бути сконцентровані на тих заходах, які самотійно окремі фермерські господарства або навіть їх об'єднання не можуть собі дозволити через обмеженість ресурсів та недостатні повноваження. В основному держава має сконцентруватись на реалізації інфраструктурних проектів, які допомагають розвитку сільського господарства в цілому та фермерських господарств зокрема. Адже інфраструктурні проекти, наприклад, будівництво доріг, портів та інших елементів інфраструктури окреме фермерське господарство не може побудувати самотійно. Для економії бюджетних коштів держава може залучати приватні компанії в межах державно-приватного співробітництва. Держава буде визначати пріоритетні інфраструктурні об'єкти, які потрібно побудувати та виділяти під їх будівництво землю, надавати дозволи, а приватні підприємства будуть фінансувати їх будівництво та отримуватимуть доходи від їх функціонування. Також держава має забезпечувати доступ українських виробників на зарубіжні ринки шляхом підписання міжнародних угод. Ще одним напрямком, де держава може сприяти розвитку фермерських господарств є захист конкуренції у сільському господарстві та створення однакових умов діяльності для всіх сільськогосподарських підприємств, незалежно від розміру та форми власності.

Наведемо основні заходи, які мають здійснити держава та самі фермерські господарства з метою вдосконалення діяльності фермерських господарств та більш ефективного відновлення їх діяльності у період післявоєнного відновлення сільського господарства України (табл. 3.9).

Таблиця 3.9 – Заходи щодо вдосконалення діяльності фермерських господарств України в період післявоєнного відновлення сільського господарства

Заходи, які має здійснити держава	Заходи, які мають здійснити фермерські господарства
1. Створення інфраструктури для розвитку сільського господарства та логістичної інфраструктури через державно-приватне співробітництво	1. Активно впроваджувати нову техніку та системи управління, що містять елементи штучного інтелекту, проводити автоматизацію виробничих та управлінських процесів
2. Сприяння відкриттю зарубіжних ринків для української продукції сільського господарства	2. Створювати галузеві та регіональні асоціації фермерських господарств, які спільно вирішуватимуть проблеми фермерських господарств, наприклад, закуповувати насіння, забезпечувати вихід на експортні ринки, протистояти заниженню цін посередниками
3. Забезпечення рівних умов конкуренції для сільськогосподарських господарств різних розмірів.	3. Бути гнучкими, швидко реагувати на запити ринку та вирощувати ті культури, які мають найвищу ціну на внутрішньому та зовнішньому ринках. Орієнтація на продукції з високою доданою вартістю
4. Розмінування сільськогосподарських земель	4. Впровадження нових моделей управління господарством, активне застосування аутсорсингу та інших інструментів управління

Джерело: складено автором на основі [16]

З таблиці 3.9 можемо побачити, що державна підтримка фермерських господарств буде в основному організаційною, тобто створювати чіткі правила гри та умови для розвитку фермерського господарства, а матеріальна підтримка фермерських господарств буде полягати у розбудові інфраструктури та розмінуванні сільськогосподарських земель, що буде корисним не тільки для фермерських господарств, а для всієї галузі. З цього можемо зробити висновок, що держава не зробить за фермерські господарства їх частину роботи з вдосконалення їх роботи. Адже держава лише створює умови, а от як ними скористатись, буде залежати від дій кожного фермерського господарства.

Фермерські господарства мають теж докласти зусилля, які дозволять підвищувати ефективність їх діяльності в умовах післявоєнного відновлення економіки. В першу чергу, відмітимо необхідність оновлення обладнання та технологій, що означає збільшення продуктивності праці та економію робочої сили в умовах її дефіциту. Сучасне обладнання для сільського господарства має елементи

штучного інтелекту. Так, нові трактори можуть самостійно обробляти поля, користуючись GPS-навігаторами, цифровими відеокамерами та іншими датчиками, мають бортові комп'ютери, які дозволяють обирати оптимальні режими обробки полів в залежності від їх стану, погоди, культур, які будуть на них вирощуватись тощо. Також у найближчій перспективі може з'явитись та бути застосована роботизована сільськогосподарська техніка, яка зменшує потребу у працівниках. Це ж стосується і систем управління фермерським господарством, яке дозволить економити працю управлінського персоналу. Впровадження нової техніки та технологій потребує значних вкладень коштів, але цю проблему можна вирішити шляхом застосування нових фінансових технологій.

Для захисту своїх інтересів фермерські господарства мають створювати асоціації за регіональним та галузевим принципом. Це дозволить ефективніше координувати роботу фермерських господарств, захищати їх інтереси на регіональному та національному рівні. Фермерські господарства, об'єднані в асоціацію можуть більш ефективно представляти інтереси своїх членів перед постачальниками матеріалів, насіння, палива, а також перед покупцями продукції та перед державними органами. Великі підприємства мають додатний ефект масштабу, економлячи на загальногосподарських витратах та витратах на збут. Об'єднання фермерських господарств дасть змогу теж отримувати ефект масштабу без створення єдиного підприємства, просто розподіляючи витрати на збут на всі фермерські господарства, що є членами асоціації. Також фермерські асоціації можуть проводити семінари з навчання фермерів нових прийомів та технологій у сільському господарстві, знайомити фермерів сортами культурних рослин і породами свійських тварин, адаптованими до умов конкретного регіону, що забезпечить вищу продуктивність фермерських господарств відповідного регіону.

Вдосконалення діяльності фермерських господарств неможливе без використання основних переваг фермерських господарств – їх гнучкості. Невеликі розміри фермерського господарства та близькість керівництва до працівників дозволяють швидше приймати управлінські рішення та швидше реагувати на зміни

ринкової кон'юнктури. При зміні попиту та ціни на певну продукцію, фермерське господарство може швидко переорієнтуватись на її випуск, що забезпечить більшу прибутковість господарства. Також фермерські господарства можуть виходити на місцеві ринки сільськогосподарської продукції, виробляти харчові продукти, які можуть безпосередньо реалізовуватись споживачам на ринках. Для цього потрібно правильно розуміти потреби ринку, а отже, отримувати навички у таких сферах знань, як маркетинг, дослідження ринку.

Насамкінець, фермерські господарства мають освоювати нові моделі та інструменти управління господарством, в тому числі фінансові інструменти. Це потребує підвищення рівня освіти, знань та навичок керівників фермерських господарств у сфері фінансів та управління господарством. Так, наприклад, нова сільськогосподарська є з одного боку дорогою, а з іншого боку – високопродуктивною, тобто її покупка буде фінансово витратною, а її потужність – надмірною для невеликого господарства. У такому випадку доцільним буде придбання техніки декількома фермерськими господарствами або оренда такого обладнання на час виконання відповідних сільськогосподарських робіт. Можна навіть орендувати техніку разом з працівниками, які будуть на ній працювати, тобто фактично віддавати виконання окремих робіт на аутсорсинг, забезпечуючи лише контроль якості виконання цих робіт. Але важливо, щоб у регіоні було достатня кількість сільськогосподарської техніки у підприємств, які надають її у в оренду або на умовах аутсорсингу, що потребує аналізу даного ринку.

Також на аутсорсинг фермерське господарство може віддати такі функції, я проведення маркетингових досліджень з метою прийняття рішення про структуру виробництва продукції або про перехід на виробництво нових видів продукції. Важливо підвищувати рівень знань керівників фермерських господарств у сфері маркетингу, щоб мати можливість розбиратись проведених маркетингових дослідженнях та правильно інтерпретувати їх результати.

Вміння користування фінансовими інструментами – ключовий фактор для підвищення ефективності роботи фермерських господарств. До таких фінансових

інструментів в першу чергу відносяться опціони, форвардні та ф'ючерсні контракти, які дозволяють хеджувати цінові ризики фермерського господарства, тобто зменшувати ризики збитків в результаті зниження ціни на продукцію фермерського господарства в майбутньому. Також користування фінансовими інструментами може забезпечити зниження витрат на зберігання продукції.

Таким чином, докладання спільних зусиль держави та фермерських господарств дасть змогу суттєво підвищити ефективність фермерських господарств в процесі відновлення сільського господарства Україні у поствоєнний період. Фермерські господарства будуть виконувати не тільки суто економічні функції розбудови та відновлення сільського господарства, але й важливі соціальні функції розвитку підприємництва на селі, підвищення добробуту сільського населення, зменшення соціально-економічної нерівності у суспільстві.

ВИСНОВКИ

З проведеного у роботі дослідження можна зробити наступні висновки. Фермерські господарства України не є лідерами у виробництві сільськогосподарської продукції, але відіграють важливу роль, стимулюючи розвиток малого підприємництва, формуючи конкурентні ринки сільськогосподарської продукції, оренди земельних паїв та робочої сили на селі. Також фермерські господарства відіграють важливі неекономічні функції: культурну, екологічну та соціальну функції, найбільш важливою з яких є соціальна, яка полягає у формуванні у сільській місцевості соціальних груп підприємців, дрібних власників, а також вирішуючи проблеми з працевлаштуванням та підвищення рівня життя в сільській місцевості.

Бухгалтерський облік та складання фінансової звітності на фермерських господарствах в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів: Законом України «Про фермерське господарство», Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Господарським кодексом України, Податковим кодексом України, Земельним кодексом України, Цивільним кодексом України, Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, Методичними рекомендаціями з організації та ведення обліку фермерськими господарствами № 189, Методичними рекомендаціями по застосуванню регістрів обліку малими підприємствами № 422 тощо.

До основних проблем ведення бухгалтерського обліку у фермерських господарствах України можна віднести:

1) Низька якість ведення обліку витрат, що пояснюється низьким рівнем кваліфікації бухгалтерів у фермерських господарствах. Особливо відмічено проблему низької якості обліку витрат в процесі діяльності на відокремлених ділянках, наприклад, в полі, оскільки ці витрати реєструють звичайні працівники фермерського господарства, які не мають відповідних знань та навичок.

2) Недостатній рівень використання керівниками фермерських господарств облікової інформації відносно витрат. При цьому при прийнятті управлінських рішень, керівники фермерських господарств більше спираються на оперативну інформацію, отриману в усному або письмовому спілкуванні з іншими учасниками господарства. Така оперативна інформація має значно нижчу цінність, ніж впорядкована та згрупована облікова інформація відносно витрат.

Аналізуючи облікову політику фермерського господарства на прикладі ФГ «Вікторія», можна зробити висновок, що облікова політика має бути спрямована на максимальне спрощення облікових процедур, зменшення складності ведення обліку та обсягу облікової роботи, оскільки бухгалтерський облік на ФГ «Вікторія» веде безпосередньо його голова. Оскільки у голови фермерського господарства існують і інші посадові обов'язки, то потрібно максимально спростити облік фермерського господарства, щоб зменшити навантаження на керівника. При цьому бухгалтерський облік ФГ «Вікторія» має забезпечувати надходження інформації про господарські процеси, яка повинна бути достатньої якості для прийняття управлінських рішень.

Синтетичний облік на ФГ «Вікторія» ведеться за спрощеним планом рахунків, розробленим спеціально для фермерських господарств. Аналітичний облік ведеться на субрахунках рахунків бухгалтерського обліку, які створюються на фермерському господарстві, виходячи зі специфіки діяльності підприємства та облікових потреб.

Перед складанням фінансової звітності на ФГ «Вікторія» протягом року здійснюється ведення бухгалтерського обліку, фіксація всіх господарських операцій у первинних документах та їх відображення в регістрах обліку. Фінансова звітність формується один раз на рік. Процес її підготовки починається із закриття всіх операційних і фінансово-результатних рахунків наприкінці року. Потім формуються оборотно-сальдові відомості по всіх рахунках, після чого залишки з оборотно-сальдових відомостей основних рахунків переносяться у Баланс господарства. На підставі перенесення даних про обороти з операційних та

фінансово-результатних рахунків формується Звіт про фінансові результати. Після складання фінансової звітності відбувається перевірка її на правильність та за необхідності виправлення помилок. Після цього фінансова звітність подається до державних органів до 9 лютого наступного за звітним року.

Комп'ютеризація та автоматизація обліку на фермерських господарствах є нагальною необхідністю, оскільки дозволяє розвантажити керівників фермерських господарств або працівників, які ведуть бухгалтерський облік, одночасно збільшивши якість ведення обліку. Основними напрямками комп'ютеризації обліку у господарствах є придбання облікового програмного забезпечення, розробленого спеціально для ведення обліку на фермерських господарствах. Найбільш оптимальним шляхом комп'ютеризації бухгалтерського обліку є придбання облікового програмного забезпечення за підпискою, що дає змогу постійно отримувати оновлення програми, мати можливість отримати консультації з питань обліку та забезпечити автоматизацію складання фінансової звітності при помірних витратах.

Основними прийомами аналізу діяльності фермерських господарств є горизонтальний та вертикальний аналіз фінансової звітності господарства, проведення коефіцієнтного аналізу, який передбачає розрахунок коефіцієнтів, які характеризують окремі аспекти діяльності фермерського господарства, а також факторний аналіз. Факторний аналіз передбачає розрахунок сили впливу окремих факторів на зміну результативного показника, яким зазвичай виступає чистий прибуток підприємства або показники рентабельності.

Для вдосконалення діяльності фермерських господарств в процесі повоєнного відновлення сільського господарства України потрібні зусилля як самих фермерських господарств у особах їх керівників, так і держави. Держава при цьому має забезпечувати інфраструктуру забезпечення розвитку сільського господарства, передусім логістичну та фінансову, забезпечити розмінування сільськогосподарських територій після закінчення бойових дій, забезпечити дотримання антимонопольного законодавства на ринку сільськогосподарської

продукції, а також забезпечити доступ української продукції сільського господарства на зарубіжні ринки, які будуть основними ринками збуту для українських сільськогосподарських підприємств під час післявоєнного відновлення економіки.

Самі фермерські господарства мають здійснювати впровадження нової техніки, що матиме елементи штучного інтелекту, що забезпечить економію трудових ресурсів, які після закінчення військових дій будуть дефіцитними. Також фермерські господарства мають активно впроваджувати нові технології, в тому числі фінансові, а також більш активно освоювати нові прийоми ведення бізнесу, такі як перенесення деяких функцій на аутсорсинг. Об'єднання фермерських господарств у асоціації за регіональним та галузевим принципом має сприяти зниженню витрат за рахунок ефектів масштабу діяльності та забезпечувати захист інтересів фермерських господарств на державному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень. Економіка АПК №7, 2017. С. 87 – 93.
2. Безверхий К. Порядок складання спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва. Бухгалтерський облік і аудит. 2016. №11-12. С. 40-50.
3. Белова І., Семенишина Н., Мельничук О. Генезис становлення облікової системи малих підприємств в Україні. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2019. Вип. 1-2. С. 26-48.
4. Березюк С.В., Оніщенко М.Л. Інформаційні технології в підприємницьких структурах. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2020. № 2. С. 118-131.
5. Бондар М. І., Верига Ю. А., Орищенко М. М. Звітність підприємства : підручник. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 570 с.
6. Бруханський Р. Ф. Ідентифікація специфічних функцій стратегічного управлінського обліку. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2020. Випуск 1. С. 7-18.
7. Бурко А.В. Методи обліку витрат в обліковій політиці сільськогосподарських підприємств. // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019.
8. Варченко О.М., Свиноус І.В., Іванова Л.С., Ткаченко К.В., Биба В.А. Методичні підходи до управління витратами сільськогосподарських підприємств. // Агросвіт №12, 2020, С.19-26
9. Гоголь Т. А. Фактори, що впливають на якість стандартів бухгалтерського обліку для підприємств малого бізнесу / Т. А. Гоголь // Зб. тез доповідей І Міжнародної науково-практичної конференції «Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю суб'єктів господарювання»; ред. кол. Веретенников В. І. та інші. – Макіївка: МЕГІ. – 2017. – С. 24 –26.

10. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
11. Грінько А.П., Боднарчук Л.В., Ткаченко А.Г., Шапошник Б.В. Стратегічне управління стійким розвитком підприємства // Економіка, фінанси, право. 2022., № 9/1.С. 5-7
12. Гудзь Н.В., Денчук П.Н., Романів Р.В. Бухгалтерський облік К : Центр учбової літератури». 2016. 424 с.
13. Гуменюк О. О. Особливості проведення аналізу фінансового стану підприємства. Інноваційна економіка. 2016. № 7-8. С. 147-152.
14. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
15. Добрунік Т. П., Кузнєцова О.В. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. // Економіка та суспільство. №44.2022. С.8-15.
16. Єфанов, В.. Економіка сільських територій воєнного часу в Харківській області. *Трансформаційна економіка 2024*, №1 (06), с. 22-26.
17. Жук В. М. Тенденції розвитку обліково-інформаційного забезпечення вітчизняної аграрної економіки / В. М. Жук // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету: наук.-теор. зб. – Вип. № 2(27). – Т. 2. – 2017. – С.291-297.
18. Загальні тенденції розвитку фермерських господарств в Україні / І. М. Демчак [та ін.]. Київ : НДІ «Украгпромпродуктивність», 2016. 56 с.
19. Звітність підприємств Навч. посіб. (для студ. вищ. навч. закл. за спец. «Облік і оподаткування») / [В. П. Пантелєєв, О. А. Юрченко, Г. М. Курило, К. В. Безверхий за заг. ред. д.е.н., проф. В. П. Пантелєєва] За ред. д.е.н., проф. В.П. Пантелєєва – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2017. – 432 с.
20. Іванчук Н. В. Звітність підприємств : навчальний посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 208 с.

21. Іжболдіна О.О., Карамушка О.М., Сичова М.О., Шрамко І.Є. Аналіз стану виробництва продукції тваринництва в Україні. Електронне фахове видання «Ефективна економіка». №12, 2021.

22. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій, затверджена наказом Міністерства України №291 від 30 листопада 1999 р. / Верховна Рада України. URL: <http://www.rada.gov.ua>

23. Іщенко Я. П., Мельник О. С. Правове забезпечення обліку витрат на виробництво сільськогосподарської продукції в Україні. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. № 8. С. 120–130.

24. Коваль Л. В. Особливості формування облікової політики у фермерських господарствах. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 5. С. 113–123.

25. Коваль Н.І., Мандибура В.В. Удосконалення організації обліку фермерських господарств: зарубіжний досвід. Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 3. 2015. С. 877 - 892. Коваль Н.І., Мандибура В.В. Удосконалення організації обліку фермерських господарств: зарубіжний досвід. Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 3. 2015. С. 877 - 892.

26. Коцупарий М. М., Ковач С. І., Безверхий К. В. Облік і звітність в оподаткуванні у схемах і таблицях. навч. посіб. для студ. напряму підготовки 6.030509 «Облік і аудит». - К.: КНЕУ, 2015. 196 с.

27. Лагодієнко Н.В., Скляр Л.Б., Степаненко С.В. Електронне адміністрування податків як засіб підвищення ефективності їх сплати. Економічний простір. 2022. №178. С. 78-82.

28. Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах: Наказ Міністерства аграрної політики, від 02.07.2001 р. № 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0189555-01#Text>

29. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт послуг) сільськогосподарських підприємств: наказ

Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001. № 132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01>

30. Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів журнально_ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств. Наказ Міністерства аграрної політики України від 4 червня 2009 р. №390 URL: <http://www.uazakon.com/big/text1166/pg1.htm>

31. Нагірська К. Є., Шевчик І. О. Особливості складання фінансової звітності сільськогосподарських підприємств. Економічні науки. 2018. Том 1 № 15 (57). С. 130-139.

32. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Затверджено наказом Міністерства фінансів України №73 від 7.02.2013. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-1334>

33. Огійчук М. Ф., Плаксієнко В. Я., Панченко Л. Г. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах. Київ: Вища освіта, 2019. 800 с.

34. Офіційний сайт «Опендатабот». URL: <https://opendatabot.ua/>

35. Офіційний сайт «Clarity Project». URL: <https://clarity-project.info/>

36. Пилявець В. М. Особливості формування звітності по зерновій продукції в діяльності аграрних підприємств. Економіка і суспільство. 2016, № 7. с.126-128.

37. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств. Наказ Мінфіну України від 09.12.2011 № 1591. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>

38. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

39. Подолянчук О. А., Коваль Н. І., Гудзенко Н. М. Облік в фермерських господарствах : навчальний посіб_ник. Київ : «Центр учбової літератури», 2019. 374 с.

40. Подолянчук О.А., Лепетан І.М. Облік та оподаткування земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Агросвіт. 2022. № 2. С. 37-44.

41. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
42. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>
43. Розвиток форм господарювання в сільському господарстві: проблеми і рішення / за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 54 с.
44. Рубейкін В. А. Прийняття ефективних управлінських рішень на основі показників звітності. Агросвіт. 2017. №10. С. 54-58.
45. Свиноус І.В., Гаврик О.Ю., Хомяк Н.В., Хомовий С.М., Заболотній В.С. Удосконалення методичних підходів до оцінки складових виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств в умовах трансформації системи обліку та фінансової звітності. Економіка та управління АПК. 2021. №1. С. 154- 165.
46. Скиба Г.І., Цімошинська О.В., Беженар І.М. Впровадження інформаційних систем обліку. Економіка АПК. 2020. № 11. С. 74-79.
47. Спільник І. В., Ярощук О.В. Принцип системності в аналітичних дослідженнях. Економічний аналіз: зб. наук. Праць. Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярощук (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2018. Том 28. № 2. С. 182-190.
48. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава: Видавництво ПП «Астроя». 2020. 434 с.
49. Хомич А. Фінансова звітність підприємства як інформаційна база фінансового аналізу. Інноваційний розвиток освіти, науки, бізнесу, суспільства та довкілля в умовах глобальних викликів: матеріали VI 73 Національної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених [Тернопіль, 17 листопада 2021 р.]. Тернопіль: Вектор, 2021. С. 66-67.
50. Шевченко М.М., Тенюх З.І. "Діджиталізація бухгалтерського обліку в фермерських господарствах". Економіка та суспільство. Випуск №41. 2022.

51. Шкуліпа Л.В. Розвиток бухгалтерського обліку у вимірі міжнародних стандартів фінансової звітності та інноваційних технологій: методологія та практика: монографія. Ніжин: ФОП Лук'яненко В.В., ТПК «Орхідея», 2020. 616 с.

52. Bavorová M, Bednarikova A, Ponkina E, Viseer O. Agribusiness social responsibility in emerging economies: effects of legal structure, economic performance and managers' motivations. *J Clean Prod.* 2021. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.125157>.

53. Nazzaro C, Stanco M, Marotta G. The life cycle of corporate social responsibility in agri-food: value creation models. *Sustainability.* 2020;12(4):1287. <https://doi.org/10.3390/su12041287>.

54. Orcasita-Cordoba SL, Lizcano-Prada J, Lombana-Coy J. Sustainability standards in agribusiness: a review of lines of study in academic literature. *Clío América.* 2021;14(28):573–86.

55. Rankin A, Gray A, Boehlje M, Alexander C. Sustainability strategies in U.S. Agribusiness: understanding key drivers, objectives, and actions. *Int Food Agribus Manag Rev.* 2011;14:1–19.

56. Ribašauskienė E, Volkov A, Morkūnas M, Žičkienė A, Dabkiene V, Štreimikienė D, Baležentis T. Strategies for increasing agricultural viability, resilience, and sustainability amid disruptive events: an expert-based analysis of relevance. *J Bus Res.* 2024. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.114328>.

57. Spilnyk I., Brukhanskyi R., Yaroshchuk O. Accounting and Financial Reporting System in the Digital Economy, Proceedings of 10th International Conference IEEE Advanced Computer Information Technologies, ACIT'2020, pp. 581-584.

58. Use of information and communication technologies at enterprises: use of the Internet, cloud computing services, robotics. (2022) Statistical information. Information society : web site of the State Statistics Service of Ukraine

ДОДАТКИ

Додаток А

Баланс (Звіт про фінансовий стан) ФГ «Вікторія» за 2022 рік

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова
звітність"
(пункт 4 розділу I)

Фінансова звітність малого підприємства

Підприємство	Фермерське господарство "Вікторія"	Дата (рік, місяць, число)	2023 01 01
Територія	ВІННИЦЬКА обл МОГИЛИВ-ПОДІЛЬСЬКИЙ р-н с. БРОННИЦЯ	за ЄДРПОУ	30806980
Організаційно-правова форма господарювання	фермерське господарство	за КАТОГТТ	04850805000003460
Вид економічної діяльності	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і пасовищ олійних культур	за КОПФГ	110
Середня кількість працівників, осіб	6	за КВЕД	01.11
Одиниця виміру:	тис. грн. з одним десятковим знаком		
Адреса, телефон	с БРОННИЦЯ, МОГИЛИВ-ПОДІЛЬСЬКИЙ РАЙОН, ВІННИЦЬКА обл., 24052		38641

І. Баланс на 31 грудня 2022 р.

Актив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	-	-
Первісна вартість	1001	-	-
Накопичена амортизація	1002	(-)	(-)
Незвершені капітальні інвестиції	1005	-	-
Основні засоби :	1010	1 816,8	1 632,5
первісна вартість	1011	3 403,3	3 493,3
знос	1012	(1 586,5)	(1 860,8)
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	1 816,8	1 632,5
II. Оборотні активи			
Запаси :	1100	3 421,1	4 154,3
у тому числі готови продукція	1103	2 535,3	2 386,2
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	127,8	188,5
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	6,2	145,6
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	1,0	-
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	44,3	1,1
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-
Інші оборотні активи	1190	-	-
Усього за розділом II	1195	3 600,4	4 489,5
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	5 417,2	6 122,0

	рядка	цифровий рядок	цифровий рядок
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	2 858,5	3 323,5
Додатковий капітал	1410	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	859,7	(583,4)
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Усього за розділом I	1495	3 718,2	2 740,1
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення			
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	-	1 000,0
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	463,1	1 129,4
розрахунками з бюджетом	1620	-	0,8
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	-	-
розрахунками з оплати праці	1630	-	-
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	1 235,9	1 251,7
Усього за розділом III	1695	1 699,0	3 381,9
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	5 417,2	6 122,0

2. Звіт про фінансові результати
за Рік 2022 р.

Стаття	Код рядка	Форма № 2-м	Код за ДКУД	1801007
1	2	За звітний період	3	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1 629,5		4 088,6
Інші операційні доходи	2120	-		-
Інші доходи	2240	0,4		-
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	1 629,9		4 088,6
Вартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(2 427,6)	(3 935,1)	
Інші операційні витрати	2180	(641,5)	(9,9)	
Інші витрати	2270	(3,9)	(7,8)	
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	(3 073,0)	(3 952,8)	
Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285)	2290	(1 443,1)		135,8
Податок на прибуток	2300	(-)	(-)	
Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300)	2350	(1 443,1)		135,8

Керівник

Головний бухгалтер

(підпис)

(підпис)

Олексій

Васильович

Лисий Олексій Васильович

(ініціали, прізвище)

Лисий Олексій Васильович

(ініціали, прізвище)

Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад

Додаток Б

Баланс (Звіт про фінансовий стан) ФГ «Вікторія» за 2023 рік

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова
звітність"
(пункт 4 розділу 1)

ДОКУМЕНТ ПРИЙНЯТО

Фінансова звітність малого підприємства

Підприємство: Фермерське господарство "Вікторія"

Територія: ВІННИЦЬКА

Організаційно-правова форма господарювання: фермерське господарство

Вид економічної діяльності: вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і мюлих олійних культур

Середня кількість працівників, осіб: 6

Одиниця виміру: тис. грн. з одним десятковим знаком

Адреса, телефон: с. БРОНИЦЯ, МОТИЛІВ-ПОДІЛЬСЬКИЙ РАЙОН, ВІННИЦЬКА обл., 24052

Дата (рік, місяць, число): за ЄДРПОУ за КАТОТТГ за КОПФГ за КВЕД

Код		
2024	01	01
30806980		
UA030806980000000000000000		
110		
01.11		

38641

I. Баланс на 31 грудня 2023 р.

Актив		Форма № 1-м	Код за ДКУД	1801006
		Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
I		2	3	4
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи		1000	-	-
Первісна вартість		1001	-	-
Накопичена амортизація		1002	(-)	(-)
Незавершені капітальні інвестиції		1005	-	-
Основні засоби :		1010	1 632,5	1 888,8
первісна вартість		1011	3 493,3	4 042,2
знос		1012	(1 860,8)	(2 153,4)
Довгострокові біологічні активи		1020	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції		1030	-	-
Інші необоротні активи		1090	-	-
Усього за розділом I		1095	1 632,5	1 888,8
II. Оборотні активи				
Запаси :		1100	4 154,3	3 240,6
у тому числі готова продукція		1103	2 386,2	2 828,5
Поточні біологічні активи		1110	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги		1125	188,5	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом		1135	145,6	49,6
у тому числі з податку на прибуток		1136	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість		1155	-	-
Поточні фінансові інвестиції		1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти		1165	1,1	16,4
Витрати майбутніх періодів		1170	-	-
Інші оборотні активи		1190	-	-
Усього за розділом II		1195	4 489,5	3 306,6
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття		1200	-	-
Баланс		1300	6 122,0	5 195,4

Пасиви	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	3 323,5	3 553,5
Додатковий капітал	1410	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(583,4)	(93,8)
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Усього за розділом I	1495	2 740,1	3 459,7
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	-	-
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	1 000,0	-
Поточна кредиторська зборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	1 129,4	156,0
розрахунками з бюджетом	1620	0,8	-
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	-	-
розрахунками з оплати праці	1630	-	-
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	1 251,7	1 579,7
Усього за розділом III	1695	3 381,9	1 735,7
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	6 122,0	5 195,4

2. Звіт про фінансові результати
за Рік 2023 р.

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	6 717,8	1 629,5
Інші операційні доходи	2120	-	-
Інші доходи	2240	-	0,4
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	6 717,8	1 629,9
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(5 612,6)	(2 427,6)
Інші операційні витрати	2180	(598,5)	(641,5)
Інші витрати	2270	(17,1)	(3,9)
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	(6 228,2)	(3 073,0)
Фінансовий результат до оподаткування (2280 – 2285)	2290	489,6	(1 443,1)
Податок на прибуток	2300	(-)	(-)
Чистий прибуток (збиток) (2290 – 2300)	2350	489,6	(1 443,1)

(підпис)

(підпис)

ЕП Лисий

Олексій

Васильович

Лисий Олексій Васильович

(ініціали, прізвище)

Лисий Олексій Васильович

(ініціали, прізвище)

1 Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад

Статут фермерського господарства «Вікторія» (нова редакція)

1

ЗАРЕЄСТРОВАНО
Могилів-Подільською районною
державною адміністрацією
за реєстраційним № 4 від 13.02.2001 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО
Лисий О.В.
рішення № 2 від 11.01.2005р.
засновника фермерського господарства

11.01.2005
11581050001000039

СТАТУТ
фермерського господарства
“ВІКТОРІЯ”
(нова редакція)

Переврено підписано
в Могилів-Подільській ОДП
24 січня 2005 р. № 947/19-01

Лисий О.В.
засновник

с. Бронниця
Могилів-Подільський район

2005 рік

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Фермерське господарство “Вікторія” (надалі “Господарство”) створене і діє у відповідності до Конституції України, Господарського та Цивільного Кодексів України, Законів України “Про фермерське господарство”, “Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві України”, “Про власність”, законодавства про землю та інших законодавчих актів України. Фермерське господарство „Вікторія” є правонаступником селянського (фермерського) господарства „Вікторія” с. Бронниця Могилів-Подільського району Вінницької області.

1.2. Засновник Господарства – Лисий Олексій Васильович, що проживає по вул. 600-річчя Бронниці, 13 с. Бронниця Могилів-Подільського району Вінницької області, паспорт серії АА № 032283 виданий Могилів-Подільським МРВ УМВС України у Вінницькій області від 02.08.1995р.

1.3. Головою Господарства є його Засновник, або особа, що є правонаступником, або особа, що працює за контрактом.

1.4. Члени Господарства:

- Лиса Любов Віталіївна

1.5. Члени Господарства не можуть працювати в господарстві за трудовим договором (контрактом, угодою).

1.6. Члени сім'ї та родичі Засновника самостійно приймають рішення про участь у діяльності Господарства.

1.7. Місцезнаходження Господарства:

24052 с.Бронниця Могилів-Подільського району Вінницької області.

2. ЮРИДИЧНИЙ СТАТУС ГОСПОДАРСТВА

2.1. Господарство набуває статусу юридичної особи з дня його державної реєстрації у встановленому законом порядку.

2.2. Господарство є юридичною особою, має розрахунковий, валютний та інші рахунки в установах банку, круглу печатку та штамп зі своїм найменуванням.

2.3. Повне найменування Господарства: фермерське господарство “Вікторія” с. Бронниця Могилів-Подільського району Вінницької області,

Скорочене: ФГ „Вікторія”

2.4. Відповідно до законодавства України на ім'я Засновника Господарства складаються документи, що засвідчують право власності або користування землею.

2.5. Відносини Господарства з юридичними особами всіх форм власності та фізичними особами ґрунтуються на основі договорів (угод, контрактів), крім випадків, передбачених чинним законодавством України. Розрахункові операції проводяться як в готівковій, так і в безготівковій формі.

2.6. Господарство у встановленому порядку здійснює зовнішньоекономічну діяльність та експортно-імпортні операції.

Міністерство освіти і науки України
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Факультет обліку та податкового менеджменту

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ

Збірник матеріалів
IX Всеукраїнської науково-практичної конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої
65-й річниці Факультету обліку та податкового
менеджменту

24 квітня 2024 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ
ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

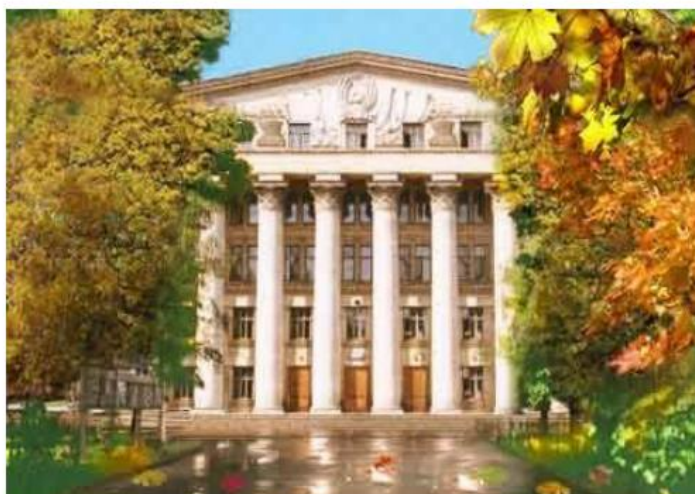

**ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ
ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ:
СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ**

Збірник матеріалів

**ІХ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ І МОЛОДИХ УЧЕНИХ, ПРИСВЯЧЕНОЇ
65-Й РІЧНИЦІ ФАКУЛЬТЕТУ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ**

24 квітня 2024 року

З М І С Т

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ЗА НАПРЯМАМИ

Розділ 1. Актуальні проблеми розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку та звітності.....	8
<i>Бабуцук Ю. Я.</i>	Особливості побудови системи обліку розрахунків за податками підприємства 8
<i>Беренич М.М.</i>	Аналіз сучасних тенденцій, актуальних викликів та пошук ефективних стратегій управління кредиторською заборгованістю на підприємстві 10
<i>Блаженко Є.О.</i>	Особливості формування звіту про фінансові результати за національними та міжнародними стандартами 12
<i>Бондар Д.А.</i>	Класифікація, оцінка основних засобів, побудова системи їх обліку 14
<i>Борцайкіна О. А.</i>	Особливості обліку ремонтних робіт основних засобів під час воєнного стану 16
<i>Булкот М.М.</i>	Особливості обліку власного капіталу підприємства: проблематика та шляхи її вирішення 19
<i>Вовк А.С.</i>	Застосування класифікації рахунків в практиці обліку вітчизняних і зарубіжних підприємств 21
<i>Глухманюк І.Г.</i>	Фермерське господарство в умовах поствоєнного відновлення України 23
<i>Гоєнко К.І.</i>	Визначення класифікації та нормативно-правове забезпечення основних засобів 25
<i>Грабовська М.В.</i>	Вплив військових дій на ризики та умови кредитування ЄБРР в Україні 27
<i>Грицюк І.Г.</i>	Особливості відображення основних засобів в обліковій політиці підприємств 29
<i>Єрошкіна М.О.</i>	Класифікація та порядок визнання доходів підприємства 31
<i>Женко К. О.</i>	Проблемні аспекти управління дебіторською заборгованістю на підприємствах в Україні: причини виникнення та шляхи вдосконалення 33
<i>Запорожець В.В.</i>	Облікова політика підприємства щодо виробничих запасів сільськогосподарського призначення 35
<i>Івко Є.Ю.</i>	Особливості обліку боргових цінних паперів 38
<i>Коваленко Є.Є.</i>	Роль бухгалтерів у підготовці інтегрованого звіту 40
<i>Коломієць А.В.</i>	Обліково-економічні підходи до трактування поняття "фінансові результати" 42
<i>Лисак Л.М.</i>	Інвентаризація основних засобів 44
<i>Литвинчук П.О.</i>	Проблеми та шляхи удосконалення обліку орендних операцій на вітчизняних підприємствах 46
<i>Лобанова П.М.</i>	Сутність резерву сумнівних боргів, особливості його створення та використання 49
<i>Льотка Я.І.</i>	Поняття та функції бухгалтерського обліку 51
<i>Макаренко А.В.</i>	Додатковий капітал: джерела формування та особливості обліку 53

Глухманюк І.Г.,
*студентка ф-ту ОПМ, 5 курсу, спец. «Облік і оподаткування»,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
Науковий керівник — Бірюк О.Г. — к.е.н.,
професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу*

ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Агропромислова галузь є однією з ключових галузей національної економіки України. За оцінкою Міністерства економіки України до початку повномасштабної війни щорічне зростання галузі становило 5-6%, частка сільськогосподарського виробництва у ВВП - 10%, а разом із переробкою сільськогосподарської продукції - 16% [1]. Воєнна агресія РФ завдала великої шкоди аграрному сектору України та призвела до таких наслідків, як забруднення земель, руйнування техніки, пошкодження зерносховищ, викрадення готової сільгосподарської продукції відновлення яких буде займати тривалий час.

У довоєнній структурі аграрного сектору України відбувалася поляризація між дрібними аграріями та великими агрохолдингами, яка проявлялася для дрібних аграріїв у постійному обмеженні їх прав і можливостей, доступу до земельних та фінансових ресурсів, до систем збуту. Подібні тенденції зберіглися і під час війни, що в свою чергу, вказує на необхідність здійснення змін у структурі та способах функціонування аграрного сектора після закінчення війни [2], які повинні будуватися на засадах, що дозволять забезпечити його оптимальну функціональність, права виробників усіх категорій і форм власності, позитивний вплив на сталий розвиток сільських господарств.

Фермерські господарства через особливості своєї діяльності, а саме можливість використання спеціального податкового режиму, безоплатної приватизації членами господарства земель, позаконкурентного (без проведення земельних торгів) отримання земельних ділянок у власність чи оренду із земель державної та комунальної власності [3] при відновленні у повоєнний час повинні отримати підтримку через державні та міжнародні програми.

За приклад поствоєнного відновлення сільського господарства України науковці пропонують взяти досвід Франції, яка для відродження аграрного сектора після Другої світової війни забезпечила ліквідацію малоефективної системи великого землеволодіння, перерозподіл земельної власності на користь дрібних товаровиробників, соціальний розвиток сільських територій та зміцнення продовольчої безпеки. Основою аграрного устрою Франції була обрана модель розвитку фермерського господарства сімейного типу [4]. Успішна політика Франції проявлялася у нововведеннях щодо оренди земель, заохоченнях фермерів до розширення господарств, об'єднаннях фермерів у кооперативи, високому рівні бюджетної підтримки аграріїв, стимулюванні капіталовкладень за допомогою субсидій, формуванні організованого аграрного

ринку на загальноєвропейському рівні. Завдяки цілеспрямованій та послідовній політиці в аграрній сфері Франція за кілька повоєнних років не лише забезпечила продовольчу безпеку власної країни, а й стала світовим експортером сільськогосподарської продукції.

На нашу думку, особливий інтерес у процесі поствоєнного відновлення сільського господарства України може становити саме французький досвід, впровадження якого призведе до формування стабільного ринку приватного капіталу у сільському господарстві, державної підтримки, перерозподілу земель між різними організаційними формами господарювання з урахуванням національних інтересів і пріоритетів.

Отже, сільське господарство стане основним поштовхом для відновлення української економіки після закінчення війни. Фермерські господарства будуть потребувати свого розвитку, а впровадження досвіду інших країн, враховуючи реалії України у повоєнний час, буде заохочувати та продовжувати відродження аграрного сектора в такий важкий час для нашої країни.

Список використаних джерел

1. Вплив війни на стан аграрної галузі в Україні. [Електронний ресурс]. URL: <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf>
2. Крупін В. Стратегічні пріоритети розвитку аграрного сектора на основі забезпечення його стійкості. Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 27 квітня 2023 р.. ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», Інститут вищої освіти НАПН України. Електрон. дані. К., 2023. С. 81. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf>
3. Скрипник С.В. Удосконалення методичного забезпечення облікового процесу фермерських господарств. Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 2 (53). 2014. С. 264-269. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147038622.pdf>
4. Дідківська Л. Історичний досвід повоєнного відновлення сільськогосподарства Франції. Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 27 квітня 2023 р.. ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», Інститут вищої освіти НАПН України. Електрон. дані. К., 2023. С. 42. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf>